

ANALIZA MOTIVOV STAROSTI IN STARANJA V IZBRANIH SLIKANICAH

Slovenski jezik in književnost

Šifra: SLIKANICE

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje 2025

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	CILJI RAZISKOVALNE NALOGE	7
1.2	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	7
	TEORETIČNI DEL	8
2	SLIKANICA	8
2.1	NASLOVNIK.....	9
2.2	LITERARNI IN LIKOVNI ELEMENTI V SLIKANICI	9
2.3	BESEDILO V SLIKANICI	10
2.4	NOVE OBLIKE SLIKANIC.....	11
2.4.1	TIHA KNJIGA	11
2.4.2	POSTMODERNA SLIKANICA.....	12
2.5	SLIKANICA V KURIKULUMU ZA VRTCE IN OSNOVNOŠOLSKIH UČNIH NAČRTIH ZA SLOVENŠČINO	12
2.6	BRALNI RAZVOJ.....	13
2.6.1	PREDJEZIKOVNO OBDOBJE, DOBA PRAKTIČNE INTELIGENCE.....	13
2.6.2	OBDOBJE INTUITIVNE INTELIGENCE.....	14
2.7	UČINEK LITERATURE NA BRALCA	15
3	STAROST IN STARANJE	16
3.1	OPREDELITEV STAROSTI.....	16
3.2	STARANJE PREBIVALSTVA.....	17
3.2.1	AGEIZEM.....	18
4	TABU TEME V OTROŠKI LITERATURI	19
4.1	PRIKAZ STAROSTI IN STARANJA V SLIKANICAH	20
4.2	AGEIZEM V OTROŠKI LITERATURI.....	20
5	EMPIRIČNI DEL	21
5.1	Metodologija	21
5.2	Postopek zbiranja podatkov	21
6	REZULTATI IN RAZPRAVA	23
7	ZAKLJUČEK	33
8	VIRI IN LITERATURA	36
	Priloga 1	39

<i>Priloga 2</i>	60
------------------------	-----------

KAZALO SLIK

Slika 1: Posnetek zaslona iskalne strategije po sistemu Cobiss+.....	22
--	----

KAZALO TABEL

Tabela 1: Motivi v slikanicah	24
Tabela 2: Morfološke značilnosti v izbranih slikanicah.....	26
Tabela 3: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo s tematiko smrti.....	27
Tabela 4: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo s tematiko bolezni ..	29
Tabela 5: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo z medgeneracijskimi stiki	31

KAZALO PRILOG

Priloga 1	39
Priloga 2	60

ZAHVALA

Najprej hvala mentorici. Hvala vam za čas, vložen trud, potrpljenje, za vse nasvete in spodbudne besede. Hvala, ker ste me usmerjali in vodili po poteh, ki so mi bile prej še neznane. Pomagali ste mi pri pridobivanju novih izkušenj, ki me danes bogatijo in me spodbujajo, da stopim iz udobja in se spopadam z vedno težjimi izzivi.

Za vse to vam bom vedno hvaležna.

Hvala tudi moji družini, ki mi vedno stoji ob strani, me podpira in spodbuja pri doseganju ciljev, ki si jih zadam.

Nenazadnje hvala tudi mojim najbližjim prijateljem, ki me bodrijo pri spopadanju z novimi izzivi in so moji največji navijači v trenutkih, ko bi sicer najraje obupala.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi Analiza motivov starosti in staranja v izbranih slikanicah smo preučevali, kako sta starost in staranje prikazana v eni izmed najbolj priljubljenih oblik otroške literature – v slikanici. Slikanica je kot model multimodalne knjige učinkovita pri naslavljanju tematike staranja (in drugih tem, ki veljajo za družbeni tabu), saj informacije podaja na otroku razumljiv način, literarni liki pa so oblikovani tako, da se lahko otrok z njimi poistoveti. Ker smo na globalni ravni pričali novemu trendu staranja prebivalstva, je pomembno, kakšna prepričanja otroci oblikujejo o starejših – tudi s pomočjo slikanice. Z metodo sekundarne analize podatkov smo z izbirnim iskanjem v bazi Cobiss+ poiskali 30 slikanic slovenskih in tujih avtorjev in jih analizirali. Ugotovili smo, da sta starost in staranje v slikanicah prikazana s štirimi motivi – fiziološke in anatomske spremembe, bolezni, smrt in medgeneracijski stiki. V izbranih slikanicah se starostniki soočajo z nevrodegenerativnimi boleznimi, njihove fizične in kognitivne funkcije upadajo, smrt je prikazana realno in je vedno pričakovana, starostniki pa so navadno prikazani v vlogi starih staršev (medgeneracijski stik). Z analizo izbranih slikanic smo ugotovili, da večina slikanic starostnikov ne prikazuje ageistično, a vsebine večine slikanic ne spodbujajo pozitivnega pogleda na starost in staranje. Slikanice so pomemben vir informacij za otroke, njihova vsebina pa lahko pomembno vpliva na otrokovo (ne)stereotipno dožemanje sveta.

Ključne besede: slikanica, otroška literatura, staranje, starostniki, medgeneracijski stiki

ABSTRACT

In the research "Analysis of Age and Ageing Motifs in Picture Books", we examined how age and ageing are represented in one of the most popular forms of children's literature—the picture book. As a multimodal literary form, the picture book is particularly effective in addressing the theme of ageing (as well as other socially taboo topics) because it presents information in a way that is accessible to children, and its literary characters are designed to be relatable to young readers. Given the global trend of an ageing population, it is important to consider the beliefs that children form about older adults—even through picture books. Using the method of secondary data analysis and the Cobiss+ database, we identified and analyzed 30 picture books by Slovenian and foreign authors. Our findings indicate that age and ageing in picture books are represented through four key motifs: physiological changes, illness, death, and intergenerational relationships. In the selected picture books, elderly characters suffer from neurodegenerative diseases, experience physical and cognitive decline, and death is always portrayed realistically and as an expected event. Additionally, older adults are most commonly depicted in the role of grandparents, emphasizing intergenerational contact. Our analysis concluded that while most picture books do not portray older characters in an explicitly ageist manner, their content generally does not promote a positive perception of age and ageing. Picture books are an important source of information for children, and their content can significantly shape a child's (un)stereotyped perception of the world.

Keywords: picture book, children's literature, ageing, the elderly, intergenerational relationships

1 UVOD

Slikanica je primer multimodalne knjige, ki jo sestavljajo besedilo, ilustracije in interakcija med besedilom in ilustracijami (Haramija in Batič, 2014). Je ena izmed prvih oblik knjig, s katerimi se otrok spozna (Kordigel Aberšek, 1991). S slikanico otrok spoznava svet – svojo okolico, družbo in zanj prej nepoznane in nerazumljive pojave. Zgodba v slikanici je podana na otroku razumljiv način, motivi in dogajanje pa so največkrat izvzeti iz otrokovega okolja (Haramija in Batič, 2013). Glavni literarni lik je navadno otrok, ki se na spremembe v svoji okolici odzove kot bi se otrok v resničnem življenju – mladi bralec se tako z literarnim likom lažje poistoveti, sprejme njegova prepričanja in ponotranji vzorce vedenja (Wiseman, 2012). Tako je slikanica zelo učinkovita pri podajanju vrednot in oblikovanju odnosov do drugih (Grosman, 2004). Teme, ki so obravnavane v slikanicah, navadno sledijo družbenim spremembam (Haramija in Batič, 2014). Tako se danes v slikanicah pojavlja vedno več tabu tematik (odnosi v družini, bolezen, bojazen pred nesprejetjem, izražanje čustev ...) (Crawley, 2001; Pezdirc Bartol, 2015). S porastom obolevnosti za nevrodegenerativnimi boleznimi na knjižne police prihaja vedno več slikanic, ki obravnavajo temo demence ali Alzheimerjeve bolezni (Noble idr., 2015), pri tem ne smemo pozabiti na globalni trend staranja prebivalstva (Goriup in Lahe, 2018). Ta močno vpliva na družbo in prihodnjim generacijam prinaša izzive ter potrebe po spremembi načina življenja ter prevrednotenju družbenega konsenza. Sočasno se je pojavil tudi relativno nov pojav, ageizem (Butler, 1969), ki je vedno bolj prisoten predvsem med mlajšimi generacijami, za starostnike pa prinaša veliko nelagodja. Otroci ageistična prepričanja (Teater in Chonody, 2017), odnose (Grosman, 2014) in tolerantnost (Schuster Brink, 1994) do starostnikov razvijejo predvsem v otroštvu. Slikanica lahko v tem obdobju spodbuja razvoj tako pozitivnih kot negativnih odnosov do starostnikov in staranja – odvisno od tega, kako ta starost prikazuje (Jernigan, 2003). Prav zato nas je zanimalo, kako sta starost in staranje prikazana v slikanicah. Podatke smo zbrali s kvalitativno analizo 30 slikanic domačih in tujih avtorjev. Podrobneje nas je zanimalo, kako so v slikanici prikazane smrt, bolezen, medgeneracijski odnosi in ageizem. Z analizo lahko izpeljemo priporočila, ki bodo staršem/skrbnikom/učiteljem/vzgojiteljem v pomoč pri izbiri ustreznih slikanic glede na cilj branja.

Da bi zmanjšali možnost za kasnejši razvoj ageizma, je pomembno, da odrasli, ki nastopajo v vlogi bralca, izberejo slikanice, ki starostnike prikažejo nestereotipno – kot aktivne in samostojne posameznike, kot modre in izkušene ter predvsem kot pomemben del družbe v 21. stoletju (glej prilogo 2). Pomembno je, da mlajše generacije oblikujejo pozitiven odnos do starostnikov, saj so namreč prav ti tisti, ki se bodo soočali z družbenimi spremembami, ki so posledica staranja prebivalstva. To jim bo v pomoč, da lažje usmerjajo tovrstne spremembe in oblikujejo svet, v katerem se bodo dobro počutile vse generacije.

1.1 CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Glede na zastavljen raziskovalni problem smo si zastavili naslednje cilje, in sicer raziskati:

- kako sta starost in staranje prikazana v obravnavanih slikanicah,
- kako slikanica prikazuje motiv smrti kot posledico starosti in staranja,
- katera bolezenska stanja, povezana s starostjo in staranjem, tematizira slikanica,
- kako so v slikanici prikazani medgeneracijski stiki,
- ali v izbranih slikanicah lahko zasledimo elemente ageizma.

S tem smo želeli ugotoviti, ali izbrane slikanice starost in bolezenska stanja, povezana s staranjem, prikazujejo tako, da v otroku spodbudijo razvoj pozitivnega odnosa do starejših. Najpomembnejši aplikativni cilj raziskovalne naloge je bil na osnovi ugotovitev raziskovalne naloge pripraviti letak z bralnim seznamom in priporočili, katere slikanice lahko posrednik/bralca izbere, če želi s slikanico nasloviti tematiko starosti in staranja.

1.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V raziskavi smo si zastavili pet raziskovalnih vprašanj.

1. Kako sta starost in staranje prikazana v obravnavanih slikanicah?
2. Kako slikanica kot oblika multimodalne knjige prikazuje motiv smrti kot posledico starosti in staranja?
3. Katera bolezenska stanja, povezana s starostjo in staranjem, tematizirajo slikanice?
4. Kako so v slikanici prikazani medgeneracijski stiki?
5. Ali v analiziranih slikanicah lahko zasledimo elemente ageizma?

TEORETIČNI DEL

2 SLIKANICA

Slikanica je primer multimodalne knjige, saj svoje sporočilo podaja z uporabo likovnega in jezikovnega koda. Vsako slikanico sestavljajo tri temeljne sestavine: besedilo, ilustracije in vsebinsko-oblikovni odnos med besedilom in ilustracijami (interakcija) (Haramija in Batič, 2014).

Slikanica je glede na delež besedila in ilustracij kot literarna vrsta umeščena med strip in ilustrirano knjigo. Da lahko določeno literarno delo opredelimo kot slikanico, mora vsebovati več ilustracij kot besedila, zgornja meja besedila je približno 1800 besed. Glede na število besed slikanice delimo v tri skupine (Haramija in Batič, 2013):

- Slikanice za dojenčke (do 50 besed)
- Slikanice za predšolske otroke (400 do 800 besed)
- Slikanice za bralce začetnike (do največ 1800 besed)

Poetika slikanice te kategorizira v dve skupini, in sicer glede na stopnjo interakcije med besedilom in ilustracijami ter glede na funkcijo slikanice. Glede na stopnjo interakcije slikanice delimo v dve skupini. V prvo skupino uvrščamo slikanice, v katerih je interakcija med besedilom in ilustracijami manj intenzivna. Zanje je značilno, da sta besedilo in ilustracija dokaj samostojni enoti; besedilna informacija je podvojena z likovnim jezikom. Te slikanice imenujemo tudi klasične slikanice. Danes nastajajo redkeje, mednje sodijo še zelo kratka prozna besedila (na primer basni) in lirska poezija. Namenjene so predvsem otrokom v zgodnjem bralnem obdobju. V drugo skupino uvrščamo slikanice, v katerih so z ilustracijami izražene informacije, ki jih v besedilu ne najdemo. Stopnja interakcije je zelo intenzivna, te slikanice so v literaturi poimenovane kot postmodernistične slikanice, v branje pa jih priporočimo že izkušenim bralcem v začetnih razredih osnovne šole (Haramija in Batič, 2014).

Glede na funkcijo ločimo dve vrsti slikanic – leposlovne in informativne (poučne slikanice). Informativne slikanice so napisane v neumetnostnem jeziku. Njihov namen je poučiti bralca tako, da ta spoznava resničnost. Besedilo je zato preprosto, ilustracije podajajo objektivno, resničen prikaz izbrane znanstvene discipline ali njenih del.

Leposlovne slikanice so napisane v umetnostnem jeziku. Njihov namen je podajanje bistva (besedne) umetnosti, zato imajo tudi svobodnejšo zgradbo (Haramija in Batič, 2013). V nadaljevanju so v podpoglavjih predstavljeni glavni elementi slikanice.

2.1 NASLOVNIK

Slikanica ima dva naslovnika: odraslega, ki bere besedilo, in otroka, ki besedilo posluša in opazuje ilustracije (Haramija in Batič, 2014). Pri branju slikanice se vzpostavi t. i. bralni trikotnik, in sicer med otrokom (poslušalcem in opazovalcem), odraslim (bralcem, posrednikom) in literarnim delom (slikanica). Slikanice so sicer namenjene otrokom v predbralnem obdobju bralnega razvoja (nekje do 9. leta starosti) (Haramija in Batič, 2013).

2.2 LITERARNI IN LIKOVNI ELEMENTI V SLIKANICI

Pri analizi izbranih slikanic, ki tematizirajo starost in staranje, smo opazovali predvsem literarne elemente. Pri tem smo bili pozorni predvsem na naslednje ravnine literarnega dela, ki jih tudi Haramija in Batič (2014) označita kot glavne elemente v slikanici:

- **Morfologija** (zgradba literarnega dela): v slikanici je enaka kot v drugih mladinskih delih, pri čemer upošteva naslovnikovo starost, interes za določene teme, literarne like, izkušnje, kulturni kontekst, razumevanje časa in prostora, strukturo in perspektivo.
- **Tematologija** (del morfologije): slikanice navadno tematizirajo vsakdanje otroške pripetljaje, npr. dnevno rutino, zabavne dogodivščine; tragične dogodke (smrt); odnose med starši in otroki, starimi starši, vrstniki; otrokovo igro; težave in strahove; sprejemanje drugačnosti (demenca, slepota, verske, rasne in jezikovne razlike). Motivi so najpogosteje liki, situacije, prostori, čas, predmeti ali živali, ki jih otrok pozna. Tema je običajno ena (pogosto izražena že v naslovu).
- **Literarni liki**: so realistični ali fantastični. V realistični otroški književnosti je glavni lik star približno toliko kot mladi bralec (izhaja iz njegove lastne izkušnje). V fantastični književnosti so liki velikokrat personificirane živali ali predmeti.

- **Književni prostor:** lahko je realen in zelo konkreten ali fantastičen (ta nikoli ne odstopa preveč od realnega, da je za otroka predstavljen).
- **Književni čas:** čas je za otroka logičen, dogodki so nizani sintetično, odvisen je od vrste literarnega dela.

2.3 BESEDILO V SLIKANICI

V slikanici se v obliki besedila pojavlja le kratka proza. Najpogostejše so pravljice, pripovedke, kratke realistične in fantastične zgodbe, redkeje se pojavljajo miti in basni. V nadaljevanju predstavljamo literarne zvrsti, ki se pojavljajo v slikanici (v empirični del raziskovalne naloge so vključene naslednje literarne zvrsti: realistična kratka proza, folklorne pravljice ter klasična in sodobna pravljica).

Realistična kratka proza v ospredje postavlja literarni lik otroka, ki je prikazan v vsakdanjih situacijah in v medsebojnih odnosih z vrstniki in sorodniki. Fantastična kratka proza je v slikanici pogostejša in zajema pravljice, mite, pripovedke in fantastične kratke zgodbe. Za pravljico je značilna enodimenzionalnost, kar pomeni, da združuje fantastične in realistične prvine v enovito celoto. Za folklorne pravljice je značilno, da so liki poimenovani po poklicu ali družbenem položaju in vsak predstavlja vedno isto lastnost (zlobna mačeha, lepa kraljična ...), književnega časa in prostora ni mogoče natančneje določiti, nastopajo tudi čudežna bitja in predmeti, čudež je časovno ali krajevno omejen, konec pa je vedno srečen. Klasične pravljice se glede strukture, tem in motivov zgledujejo po folklorni pravljici, od nje pa se najbolj ločijo po poetiki. Glavni literarni liki imajo navadno že imena. Sodobna pravljica se je prav tako razvila iz folklorne pravljice. V njej imajo liki individualizirano izrisane lastnosti, književni prostor in čas sta natančno določena in odpira sodobne teme.

Med kratke fantastične zgodbe – ki sicer v nabor slikanic, ki smo jih vključili v analizo, niso vključene – uvrščamo besedila, ki združujejo lastnosti pravljice in fantastične pripovedi. Zanje je značilna dvodimenzionalnost, zajemajo krajše časovno obdobje, književni prostor in čas sta natančno določena. Miti ali bajke v kratki formi upovedujejo vsebino poganskih religij (starodavna politeistična verovanja in rituale). V pripovedkah je književni prostor natančno določen – poimenovan s konkretnim zemljepisnim imenom. Vsebovati mora vsaj eno resnično vsebino (književni prostor, čas ali osebo). V basni navadno nastopajo

personificirani liki iz živalskega in rastlinskega sveta. Na koncu zgodbe v obliki pregovora podaja nauk. Basen je alegorija, je zgodba o živalih, ki pa v resnici podaja zgodbo o človeški družbi (Haramija in Batič, 2013).

2.4 NOVE OBLIKE SLIKANIC

Med analizo slikanic smo ugotovili, da je med njimi tudi nekaj novih oblik slikanic, in sicer nove oblike slikanic (slikanice brez besedila ali t. i. tihe knjige) in postmodernistične slikanice, zato jim v nadaljevanju v teoretičnem delu namenimo posebno pozornost.

2.4.1 TIHA KNJIGA

Tihe knjige so slikanice brez besedila, ki z ilustracijo predstavijo celotno zgodbo (Haramija in Batič, 2013). Navadno je predstavljena zgolj ena situacija (npr. smrt bližnje osebe, odnosi med ljudmi, različne bolezni, obisk pri zdravniku) (Haramija, 2017). Od bralca zahteva aktivno razmišljanje, da ta ilustracije medsebojno poveže in razbere zgodbo (Haramija in Batič, 2013). Tako so prav slikanice brez besedila dokaz, da slikanice brez aktivnega bralca, ki je soustvarjalec bralnega procesa, ne morejo obstajati. Tako se pomen ne razvija med besedilom in ilustracijo v slikanici, pač pa zgolj med bralcem in ilustracijo. Tovrstnega branja se lahko poslužimo v katerem koli starostnem obdobju – od tega, da otroci sami ustvarjajo zgodbo do tega, da profesionalni ali neprofesionalni bralec sam ustvarja zgodbo, otrok je le poslušalec.

Evropske raziskave o branju slikanic brez besedila dokazujejo, da otroci, ki so že v predbralnem obdobju prebirali tovrstne slikanice, kažejo boljše pripovedovalne in bralne zmožnosti, imajo bolj bujno domišljijo, prav tako pa razvijajo elaborirani govorni god – tvorijo daljše, bolj zapletene povedi z bolj abstraktno izraženimi idejami. Strokovnjaki z Univerze v Waterlooju so primerjali jezikovno zmožnost in besednjak staršev, ki so ga uporabljali med branjem slikanic brez besedila in navadnih slikanic. Ugotovili so, da so starši z branjem slikanic brez besedila učinkoviteje razvijali govorni kod otrok, saj so ob izbranih ilustracijah otroke bolj vključevali v skupno branje kot starši, ki so brali navadne slikanice. Prav tako so starši, ki so z otroki prebirali slikanice brez besedila, otrokom med branjem zastavljali več vprašanj, ki so bila povezana tudi z otrokovo neposredno izkušnjo iz življenja.

Tako so doživljanja ob branju povezovali z otrokovim življenjem, krepili besedni zaklad in povezave med abstraktnim in konkretnim (Bus, Ijzendoorn in Pellegrini, 1995).

2.4.2 POSTMODERNA SLIKANICA

Za postmoderne slikanice je značilna močna interakcija med besedilnim in likovnim delom. Zgodba, ki jo podaja besedilo, se dopolnjuje/nadgrajuje z zgodbo, ki jo podajajo ilustracije. Ilustracije natančneje kot besedilo določajo prizorišče, književni čas, zorni kot pripovedovanja, gibanje in zaporedje dogodkov. Postmoderne slikanice zato od bralca zahtevajo ne le branje besedila, temveč tudi branje ilustracij, saj bralec šele tako dobi pogled v celotno zgodbo. Za tovrstne slikanice je značilna večpomenskost, zato lahko slikanica nagovarja širšo skupino bralcev – ne le otroka, temveč tudi odraslega. Ista zgodba je navadno podana z dveh (ali več) zornih kotov (netradicionalnost podajanja zgodbe), ki so podani skozi oči določenega lika (Anstey, 2002). Ilustratorji uporabljajo različne likovne govorice, ki od bralca zahtevajo poznavanje likovnega jezika. Za tovrstne slikanice je značilna tudi nenavadna oblika knjige ter postavitve besedila in ilustracij, kar v bralcu spodbuja igro in igrivost.

2.5 SLIKANICA V KURIKULUMU ZA VRTCE IN OSNOVNOŠOLSKIH UČNIH NAČRTIH ZA SLOVENŠČINO

V Kurikulumu za vrtce (1999) slikanica kot učinkovit medij za prvi stik s književno umetnostjo ni posebej poudarjena. Cilji kurikuluma v poglavju Jezik na splošno določajo, da se otroci seznanijo s pisnim jezikom in spoznajo nacionalno in svetovno književnost. Osredotočajo se na branje predvsem enostavnih besedil, ki so vezana na otrokovo vsakdanje življenje. Zlasti od tretjega leta je pomemben tudi razvoj predpisalnih in predbralnih sposobnosti. Otroci se učijo jezika ob poslušanju vsakdanjih pogovorov in pripovedovanja literarnih besedil, ob poslušanju glasnega branja odraslih in drugih dejavnostih. Navajajo se na rabo knjige in se vključujejo v pisno kulturo. S pomočjo literature so otroci seznanjeni z

razlikami med socialnimi zvrstmi ali registri (knjižno, neknjižno), jeziki, jezikovnimi skupinami itn. (Učni načrt, 1999).

V osnovnošolskem učnem načrtu za slovenščino se je slikanica pojavila že po letu 1945 (Mileva Blažič, 2023). Po letu 1953 so se pojavili že priporočeni sezname prevodne književnosti; največkrat priporočeni mladinski avtorji so bili brata Grimm in Hans Christian Andersen, največkrat pa v obliki slikanic. Po letu 2018 se od učencev prvega razreda pričakuje, da poskušajo brati zgodbo ob znani slikanici s pomočjo ilustracij in delov besedila, ki jih znajo že na pamet, v drugem razredu tiho berejo še neznano slikanico, v tretjem razredu pa kombinirajo sliko in besedo (izdelujejo slikanico). Za prvo triletje je zapisano, da naj bi spoznali » ... vsaj eno celovito kakovostno slikanico na posamezni razred« (Učni načrt, 2018, str. 19), slikanica pa je omenjena tudi ob medpredmetnem povezovanju slovenščine in likovne umetnosti.

V glavnem Mileva Blažič (2023) ugotavlja, da vse bolj sistematično in razvejano vključevanje slikanice v učne načrte za slovenščino v osnovni šoli prispeva h klasizaciji slikanice.

2.6 BRALNI RAZVOJ

Švicarski psiholog, Jean Piaget je razvil teorijo kognitivnega razvoja, ki opredeljuje razvoj bralnih in miselnih sposobnosti pri otrocih. Po Piagetu se otrokov razvoj odvija v štirih obdobjih, pri čemer vsaka stopnja razvoja vpliva na način, kako otrok razume in uporablja jezik ter razvija bralne sposobnosti. V nadaljevanju podrobno po didaktičarki slovenske mladinske književnosti, Metki Kordigel Aberšek, povzemamo le prvi dve obdobji, ker v teh stopnjah otrok prebira slikanico kot vrsto besedne umetnosti.

2.6.1 PREDJEZIKOVNO OBDOBJE, DOBA PRAKTIČNE INTELIGENCE

Predjezikovna faza (t. i. senzomotorična stopnja) predstavlja otrokov prvi stik z estetsko oblikovano besedo. V tej fazi otrok še nima zavesti, torej ne pozna meje med svojim notranjim in zunanjim svetom, ki ga obdaja. Estetski doživljaj v tem obdobju močno vpliva na otrokovo kasnejšo literarnoestetsko dojemljivost (Kordigel Aberšek, 1991).

V predjezikovnem obdobju se začnejo uvajati tudi knjige. V prvi fazi se vključujejo knjige, ki služijo tako za igračo kot za branje (npr. kartonka). Predstavljeni so pojmi, ki jih otrok prepozna iz svoje neposredne okolice (ropotuljica, steklenička). Predmeti se povezujejo s ponavljajočim glasbenim zvokom. Ko se vizualni in zvočni dražljaj povežeta, otrok dojame simbolično funkcijo besede. V drugi fazi otrok že pokaže zanimanje za slike predmetov in živih bitij, ki jih v svojem okolju ne srečuje. Otrok vizualne in zvočne kombinacije povezuje, sprašuje »Kaj je to?« in si to zapomni. V tej fazi je za otroka zelo zanimiva slikanica, ki ponazarja situacije iz njegovega okolja. Otrok si ogleduje ilustracije, ki mu jih starš razloži. V tretji fazi začnejo starši ob ilustracijah brati tudi pripadajoče besedilo. Slikanica opravlja funkcijo simbolične igre, saj otrok iz zgodbe razbere tiste elemente, ki opisujejo zanj problematično situacijo in ustrezajo njegovemu predstavnemu svetu. To so navadno konflikti, ki se nanašajo na osnovne vzorce vedenja, ki se jih mora otrok v tem obdobju naučiti. Otrok se identificira s tistimi, ki ta pravila kršijo, in spozna, da bo za to kaznovan. Tako lahko še enkrat podoživi tisto, česar v konkretni življenjski situaciji ni popolnoma razumel in lažje razume svet odraslih (Kordigel Aberšek, 1991).

2.6.2 OBDOBJE INTUITIVNE INTELIGENCE

Otrok doseže fazo intuitivne inteligence po drugem, tretjem letu, ko se iz senzomotorične in praktične inteligence razvije mišljenje. Za otroka je v tem obdobju jezik izjemnega pomena, saj lahko z njim opisuje dogajanja, omenja predmete, ki niso prisotni ali aktivnosti, ki še niso bile izvršene. Začetna faza je močno egocentrična. Otrok je prepričan, da so vse stvari ustvarili ljudje in da je vse ustvarjeno v njihovo korist (Kordigel Aberšek, 1991).

Okrog tretjega leta si je otrok že sposoben predstavljati osebe in njihova dejanja, ki niso povezani z njegovimi konkretnimi življenjskimi problemi. To je čas, ko začnejo straši svojim otrokom pripovedovati prve pravljice. Postopoma otrok vstopi v obdobje, ki ga imenujemo pravljlična doba – obdobje, ko naj bi otroci brali ali poslušali pravljice. Okrog četrtega ali petega leta se začne otrok zanimati za realni svet zunaj svojega doživljajskega dosega. V tej dobi pride do diferenciacije literarnoestetskega in pragmatičnega branja. Otrok že začne v knjigi iskati pragmatične informacije (Kordigel Aberšek, 1991).

2.7 UČINEK LITERATURE NA BRALCA

Branje slikanic mlademu bralcu omogoča predstavo situacij, občutkov in dogodivščin, ki jih sam še nikoli ni doživel (Grosman, 2004). Slikanice otroku širijo obzorja (Anna Kelsey-Sugg, 2019) in jih naučijo, kako se z različnimi situacijami (kot so tabu tematike) soočiti v resničnem življenju. Vse to seveda vpliva na njegovo dožemanje samega sebe in njegovo zaznavanje drugih ljudi okoli njega (Grosman, 2004). S tem literatura vpliva tudi na oblikovanje otrokovih vrednot in odnosov do staranja in starejših (glej poglavje 4.1). Mladi bralci se z junaki poskušajo poistovetiti. V njih prepoznajo samega sebe in svoje težave, junake prepoznajo kot svoje vzornike ali pa si želijo biti drugačni. To bralca spodbudi v razvoj kritičnosti, saj do likov v besedilu čuti različno (Grosman, 2004).

Nekateri jezikoslovci opozarjajo tudi, da je jezikovni razvoj, ki ga otroci spodbudijo z branjem, gonilo kognitivnega razvoja. Vpliva na otrokovo pripovedno dejavnost, ki je ključna za normalno duševno in socialno delovanje ter razvoj človeka. Vsako pripovedovanje mišljenja namreč zahteva sposobnost ubesedovanja lastnih misli in občutkov. Ta funkcija je pomembna za človekov socialni razvoj; ljudje z dobro razvito zmožnostjo pripovedovanja lažje vzpostavljajo in vzdržujejo medsebojne stike, saj je osnova teh stikov sposobnost pripovednega ubesedovanja, s katerim izražamo svoje človeško bistvo. Ti ljudje so tudi varnejši pred duševnimi motnjami, kot pa ljudje, ki težko izrazijo sami sebe. Skozi branje se bralec srečuje tudi s kulturnimi izkušnjami. To mu omogoča uspešnejšo socializacijo in vključevanje v lastno kulturo in njene običaje (Grosman, 2004).

Nekateri strokovnjaki menijo, da branje literature morda celo pomembnejše vpliva na oblikovanje človeka kot pa same življenjske izkušnje, saj bralec izkušnje junakov v leposlovnih delih doživlja globlje in celoviteje, kot pa doživlja svoje lastne življenjske izkušnje (Grosman, 2004).

3 STAROST IN STARANJE

3.1 OPREDELITEV STAROSTI

Ramovš (2003, str. 29) staranje opredeli kot dogajanje, ki poteka vse življenje, najpomembnejše pa je v obdobju starosti. Je proces, ki zajema fizične, psihične in družbene spremembe in lahko vpliva na posameznika, družino in celotno skupnost. Pogled na proces staranja se od kulture do kulture razlikuje, spreminjal se je tudi skozi čas. Nekatere kulture stare vidijo kot vir modrosti in izkušenj medtem ko so v drugih videni kot nedelavno, odvečno prebivalstvo (Franca, 2023). V razvitem svetu, modernih in postmodernih družbah (tudi v Sloveniji) je danes sprejeta starostna meja 65 let in več (Širčelj, 2009).

Starost v glavnem delimo na tri obdobja (Ramovš, 2003, str. 74–75):

- Zgodnje starostno obdobje (66–75 let, prehod v pokoj)
- Srednje starostno obdobje (76–85 let, upadanje moči in zdravja, izgubljanje vrstnikov)
- Pozno starostno obdobje (po 86. letu, odvisnost od pomoči mlajših generacij)

Raziskovalci ločijo tudi več vrst starosti (Morgan in Kunkel, 2011; Ramovš, 2003; Hooyman in Kiyak, 2014):

- Kronološka starost (predstavlja dejansko število let nekega človeka)
- Biološka starost (nanaša se na posameznikove fizične spremembe, ki zmanjšujejo učinkovitost organskih sistemov)
- Psihološka starost (zajema spremembe v čustvenih in zaznavnih procesih, kognitivnih sposobnostih, sposobnosti prilagajanja in osebnosti starejše osebe)
- Socialna starost (opredeljujejo jo družbeno pripisane, starostne norme, starostno ustrezno ravnanje in osnova za določitev statusa)

3.2 STARANJE PREBIVALSTVA

Staranje prebivalstva ali demografsko staranje je globalen pojav, ki opisuje povečanje deleža starejšega prebivalstva in s sabo prinaša zahtevne naloge za urejeno delovanje družbe in držav (Ramovš, 2003, str. 223). Izrazito se je pojavil po 20. stoletju, kot posledica industrijske revolucije s hitrim razvojem tehnologije (Goriup in Lahe, 2018). Po projekcijah in napovedih Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2024) naj bi do leta 2050 število starejših oseb preseglo 2 milijardi. Ta zgodovinski pojav prinaša potrebo po prevrednotenju dojemanja starosti in staranja (predvsem z vidika produktivnosti) v vseh družbah, ne glede na kazalnik gospodarske razvitosti. Znanstveniki ocenjujejo, da naj bi do leta 2050 delež starejšega prebivalstva predstavljal že 20,5 % svetovne populacije.

Posledice staranja prebivalstva se kažejo v različnih družbenih sferah. Gotovo staranje vpliva na spremembe vlog in sestave družin. V družinah je vedno manj otrok, posledično je tudi manj številno sorodstvo. Vloga starih staršev, s katero so lahko nekdam starejši dokazovali svojo družbeno koristnost, tako postaja vse redkejša (Bengston in Lowenstein, 2003). Prav tako so posledice vidne pri drugačnem načinu in tempu življenja vseh treh generacij (skrb za starostnike) (Goriup in Lahe, 2018), spremenjen odnos družbe do mladih in starih (Šircelj, 2009) in ekonomske posledice (spremembe na trgu delavne sile, pokojnine ter zdravstvo in nega) (Kraigher, 2005). Starejši v politiki predstavljajo vedno večje volilno telo, ki je čedalje vplivnejše (Goriup in Lahe, 2018). Zaradi teh družbenih sprememb je tudi smrt postala vedno bolj odrinjena iz življenja. Večina otrok se z njo sreča šele v pozni odraslosti (Šircelj, 2009). Pri tem pa pri predvsem starostni skupini mladih opazimo naraščajoči družbeni pojav ageizma, o katerem smo se podučili pri pouku sociologije. Zanimalo me je, ali tudi slikanice kot oblika otroške literature podpirajo ageistična stališča, zato v naslednjem podpoglavju na kratko opišem tudi ageizem.

3.2.1 AGEIZEM

Ageizem je prvi definiral Butler (1969, str. 243) kot: »Proces sistematičnega stereotipiziranja in diskriminiranja starejših ljudi«. Kasneje je bila opredelitev ageizma razširjena na vse starostne skupine in je opredeljena kot: »Kateri koli predsodek ali diskriminacija proti kateri koli starostni skupini ali v korist le-te« (Palmore, 1999, str. 4). Čeprav je teoretično lahko ageizem usmerjen proti kateri koli starostni skupini, se velika večina študij, ki preučujejo ageizem, osredotoča na starejše odrasle (ageizem, starizem, tudi staromrzništvo) (Nelson, 2005) ali mlajše mladostnike (jungizem). V nadaljevanju prispevka je pojem ageizem v skladu s prvotno, Butlerjevo opredelitvijo, zanj pa uporabljamo poslovenjen izraz starizem.

Ageistična stališča lahko kategoriziramo v večje skupine, pri čemer je za potrebe te raziskovalne naloge najpomembnejša kategorizacija pozitivnih in negativnih ageističnih stališč. Pozitiven ageizem starejše prikazuje kot nosilce tradicionalnih vrednot, kot so modrost, prijaznost, spoštovanje, vzor, medtem ko negativna ageistična stališča starejše opisujejo kot neproduktivne, odvisne, nezmožne samostojne oskrbe ter kot breme za družino (Bincoletto idr., 2023).

Bellingtier s sodelavci (2023) pravijo, da se zametki ageizma oblikujejo že v otrokovem zgodnjem otroštvu. Ta načela ne vplivajo negativno le na trenutne starejše prebivalce, ampak tudi na otroke same, ko enkrat dosežejo višjo starost (Bellingtier in Neupert, 2018). Pomembno vlogo pri oblikovanju njihovih nazorov imajo predvsem starši (Degner in Dalege, 2013) in mediji (Bergman, 2017).

4 TABU TEME V OTROŠKI LITERATURI

Schuster Brink C. (1994) pravi, da tabu teme spadajo v rubriko »Tega ne počnemo, o tem se ne govori«. Matko Lukan (1999) dodaja, da se o njih ne pogovarjamo (predvsem z otroki), čeprav otroci običajno o njih razmišljajo čisto preprosto in naravno (Klevišar, 1992). Med tabu teme tako sodijo tudi negativna stališča (stereotipi in predsodki) (Ramovš, 2003).

Prve tabu teme so se v mladinski književnosti pojavile v šestdesetih letih 20. stoletja (Pezdirc Bartol, 2015). Prikazane so bile teme nedealiziranih družin (propadanje zakonov, ločitev, matere samohranilke, alkoholizem, nasilje med vrstniki in v družini), najstniške spolnosti (nezaželena nosečnost, splav), prestopništva in narkomanije. Po devetdesetih letih se pojavi drugi val tabuizacije. V mladinski književnosti se pojavljajo teme kot so homoseksualnost, bolezni, invalidnost, spolna zloraba, samomor, smrt ... (Lavrenčič Vrabc, 2001, str. 43–44). V slovenskih slikanicah tovrstne teme izraziteje opazimo v 21. stoletju (Pezdirc Bartol, 2015), njihova upodobitev pa danes narašča (Crawley, 2001).

Pezdirc Bartol (2015) tabu teme, s katerimi se srečuje predšolski otrok, deli v pet skupin:

- Bojazen pred nesprejetjem (samopodoba, osamljenost, drugačnost, predsodki ...)
- Odnosi v družini (rojstvo sorojenca, ločitev staršev, smrt bližnjega, istospolne zveze)
- Strahovi (tema, pošasti)
- Bolezen (invalidnost, razvojne motnje, posebne potrebe, življenje v bolnišnici)
- Izražanje (negativnih) čustev (jeza, žalost, slaba volja)

Batistič Zorec (2006) poudarja, da je izpostavljenost tabu temam v predšolskem obdobju za otroka zelo pomembna, saj to pozitivno vpliva na njegov socialni, čustveni in moralni razvoj. Schuster Brink (1994) navaja, da s pogovorom o teh temah pripomoremo k boljši osebnosti in večji tolerantnosti otrok do drugih.

4.1 PRIKAZ STAROSTI IN STARANJA V SIKANICAH

Dosedanje raziskave (Ansello, 1988; Hollis-Sawyer idr., 2007; McGuire idr., 2013; Bellingtier idr., 2023) so pokazale, da so starostniki v literaturi upodobljeni kot manj pomembni in v skladu s stereotipi – negativnimi ageističnimi stališči. To v mladem bralcu spodbuja razvoj stereotipnih in diskriminatornih odnosov do starejših (Bellingtier idr., 2023). V večini del so prikazani v vlogi starih staršev (McGuire, 2016). Čeprav starostniki nastopajo še v mnogih drugih različnih vlogah (npr. potujejo, se udeležujejo športnih aktivnosti, so znanstveniki, glasbeniki ali umetniki), v otroški literaturi niso tako upodobljeni (McGuire, 2016).

Z literaturo se otroci spoznavaajo s procesom staranja na način, ki je njim razumljiv (McGuire, 2016). Kako so prikazani starostniki v literarnih delih ima pomembno vlogo pri oblikovanju odnosa mladega bralca do starejših in procesa staranja (McGuire, 2016).

4.2 AGEIZEM V OTROŠKI LITERATURI

Že več znanstvenikov je ugotovilo, da ageizem prodira v otroško literaturo (Crawford, 2015; Hollis-Sawyer in Cuevas, 2013, McGuire idr., 2013). Ta lahko razvije stigmatizirano razumevanje staranja (Hollis-Sawyer idr., 2007). McGuire (2016) poudarja, da kar se mladi naučijo o staranju, prevelikokrat temelji na mitih o staranju in stereotipih o starih, ki so globoko zakoreninjeni v našo kulturo. Ti miti in stereotipi se prenašajo iz generacije v generacijo preko različnih medijev – tudi literature (Hollis-Sawyer in Cuevas, 2013) in se tako ohranjajo v družbi (McGuire, 2016). Raziskave so pokazale, da tisti, ki imajo pozitiven odnos do staranja živijo daljše in srečnejše življenje (Levy idr., 2016). Ravno zato je pomembno, da vključimo otroško literaturo, ki prikazuje pozitiven odnos do staranja in starih ter te vrednote vsadi v mlade bralce (McGuire, 2016; Bellingtier idr., 2023).

5 EMPIRIČNI DEL

5.1 Metodologija

V raziskovalni nalogi smo uporabili naslednje raziskovalne metode:

- Z deskriptivno metodo smo predstavili teoretična izhodišča.
- Z metodo komparacije smo teoretična izhodišča, ki so že na voljo, povzemali in primerjali.
- S kvalitativno metodo sekundarne analize slikanic, ki prikazujejo različne vidike staranja, smo zbrali empirične podatke.
- Z metodo analize smo primerjali že opravljene študije primera z rezultati ankete.
- Z metodo analize smo interpretirali ugotovitve analitičnega dela raziskovalne naloge.

5.2 Postopek zbiranja podatkov

Za potrebe raziskave v empiričnem delu raziskovalne naloge smo podatke zbrali z uporabo metode sekundarne analize podatkov – analizirali smo določen izbor slikanic.

Slikanice smo izbirali s pomočjo spletnega portala Cobiss+, uporabili smo izbirno iskanje. V iskalno okence smo vpisovali ključne besede, ki se navezujejo na staranje. Ključne besede smo izbrali po pregledu literature. Tako smo ocenili, katere ključne besede lahko vključimo. Te so bile: starost, staranje, babica, dedek, demenca, Alzheimerjeva bolezen, vnuk, vnukinja, stari starši. Ključne besede smo vpisovali posamično, da bi razširili nabor. Pod zavihkom Vrsta gradiva smo odkljukali knjiga, pod zavihkom vrsta vsebine smo odkljukali slikanica ter pod zavihkom jezik smo odkljukali slovenski. Slikanice smo zaradi bližine knjižnic v našem okolju omejili na Osrednjo knjižnico Celje – vsi oddelki, knjižnico Gimnazije Celje – Center in Knjižnico Šentjur – vsi oddelki.

6 REZULTATI IN RAZPRAVA

V tem poglavju predstavljamo rezultate raziskave. Osnovno predstavlja tabela (Priloga 1), zaradi omejenosti prostora in nazornejše interpretacije smo pripravili tabelo (Tabela 1), ki na nazoren način prikaže kako in katere izbrane slikanice predstavljajo tematiko starosti in staranja. V Tabeli 1 so zapisani naslovi slikanic z imeni avtorjev (v oklepaju), razdeljeni v petih različnih skupinah glede na motiv, s katerim prikazujejo starost in staranje. V tretjem stolpcu so podane tudi ključne ugotovitve, kako je določen motiv prikazan glede na rezultate analize.

Tabela 1: Motivi v slikanicah

MOTIV	NASLOV SLIKANICE	UGOTOVITVE
SMRT	<ul style="list-style-type: none"> – Medvedkov dedek (Gray Nigel) – Babica, pogrešam te (Damjana Dodič) – Dedka ni več (Ann de Bode) – Prostor v mojem srčku (Annette Aubrey) – Kje je dedek? (Neža Cerkovnik) – Dedkov otrok (Benji Davies) – Stara mama (Franz Hübner) – Kaj se zgodi, ko umreš, dedi? (Jan Godfrey) 	<p>Smrt je v slikanicah prikazana realno ali imaginarno. V večini izbranih slikanic je smrt prikazana imaginarno.</p>
BOLEZEN	<ul style="list-style-type: none"> – Recept za ljubezen (Mojiceja Podgoršek) – Zakaj je babica jezna (Lela B. Njatin) – Moj dedek (Marta Altés) – Človek, ne spomni se (Katarina Kesič Dimic) – Babica moja pogosto pozabi (Reeve Lindbergh) – Babica Marica razmišlja drugače (Petra Boh) – Moja babica ne ve, kdo sem (Ivana Benzinović-Haydon) – Napolitanka (Alja Furlan) – Bombonček za dedija Edija (Ivona Březinová) – Dedek me ne pozna več (Nina Novak Kerbler) 	<p>Bolezen je v izbranih slikanicah prikazana kot ključen dejavnik staranja, ki se kaže tudi kot odvisnost od drugih, nesamostojnost, odhod v dom za ostarele/bolnišnico in vodilni dejavnik, ki napoveduje smrt. V sklopu bolezni sta v slikanicah pri starejših prikazani predvsem demenca in Alzheimerjeva bolezen.</p>
MEDGENERACIJSKI STIKI	<ul style="list-style-type: none"> – Zelena ladja (Quentin Blake) – Moj dedek (Marta Altés) – Pšenica najlepši cvet (slovenska ljudska pravljica) – Človek, ne spomni se (Katarina Kesič Dimic) – Stara mama (Franz Hübner) – Moja babica ne ve, kdo sem (Iva Benzinović-Haydon) 	<p>V izbranih slikanicah so starostniki prikazani kot pomembni prenašalci znanja in izkušenj na mlajše generacije (predvsem vnuke). Velikokrat prevzamejo vlogo vzgojitelja in varuške, z vnuki preživljajo čas tako, da jim pripovedujejo zgodbe.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – Stari bober Evald (Udo Weigelt) – Kaja obiše babico in dedka (Liane Schneider) – Babica Marica razmišlja drugače (Petra Boh) – Kje je dedek? (Neža Cerkovnik) – Moj dedek, kralj majhnih stvari (João Manuel Ribeiro) 	
AGEIZEM	<ul style="list-style-type: none"> – Sneg (Sam Usher) 	Elemente ageizma smo zaznali le v eni izmed obravnavanih slikanic.
OSAMLJENOST	<ul style="list-style-type: none"> – Obisk (Antje Damm) – Ko je bil Findus še majhen mucek (Sven Nordqvist) 	Starostnika sta v izbranih slikanicah prikazana kot osamljena in željna družbe (predvsem otrok in hišnih ljubljencev), ki ju osreči.

R1: Kako sta starost in staranje v splošnem prikazana v obravnavanih slikanicah?

Starost je v obravnavanih slikanicah prikazana kot upad fizičnih sposobnosti, bolezen, smrt, modrost, v nekaterih tudi kot osamljenost. Glede na te kriterije smo slikanice tudi razvrstili v več skupin, kot je prikazano v prilogi 1.

Dve izmed obravnavanih slikanic (Antje Damm, Sven Nordqvist)¹ starost prikazujeta kot osamljenost. V obeh slikanicah je starostnik prikazan kot osamljen in odtujen. Ko starostnika prideta v stik z otrokom (Antje Damm) oziroma hišnim ljubljencevkom (Sven Nordqvist) postaneta čisto drugi osebi – srečnejša, z željo po podajanju izkušenj in modrosti. Tovrstne slikanice otrokom pokažejo, da je za srečo njihovih starih staršev, pomembno, da preživljajo čas z njimi in da jih medgeneracijski stiki izpopolnijo in osrečijo – pri čemer je kakovost pomembnejša od pogostosti.

Fiziološke in anatomske spremembe so v slikanicah najpogosteje prikazane tako z besedilom kot z ilustracijami. Starostniki so prikazani kot počasnejši (Antonie Schneider, Mojiceja Podgoršek, Tatjana Pregl Kobe, Jan Godfrey), imajo manj moči (Antonie Schneider, Jan Godfrey), hodijo le še s pomočjo palice (Mojiceja Podgoršek, Tatjana Pregl Kobe, João Manuel Ribeiro), izpadajo jim zobje in lasje (Lela B. Njatin), za igro in branje potrebujejo

¹ V nadaljevanju sta v oklepaju zapisana ime in priimek avtorja slikanice.

očala (Liane Schneider, Roberto Aliaga). Pri prikazovanju teh fizoloških in anatomskih sprememb besedilo in ilustracije intenzivno sodelujejo, kar je značilno za postmodernistične slikanice. V tabeli 2 so zbrane ugotovitve morfološke analize vseh 30 slikanic, vključenih v analizo.

Tabela 2: Morfološke značilnosti v izbranih slikanicah

Opazovani morfološki del slikanice	Ugotovitve
Književni liki	Realistični
Književni prostor	Realen, zelo konkreten
Književni čas	Logičen, dogodki si sledijo v časovnem zaporedju

Kot izjemo izpostavljam slikanico z naslovom Gospa Trlica in veliki val (Quentin Blake). Je edina izmed obravnavanih slikanic, ki prikazuje aktivno starost. Gospa Trlica, starejša gospa, s svojim psom deska po morju, dela akrobatske premete in medtem celo reši deklico Marjanco, ki se utaplja.

Način prikaza starostnikov v literarnih delih ima pomembno vlogo pri oblikovanju odnosa mladega bralca do starejših in procesa staranja (McGuire, 2016). Jernigan (2003) v svojem delu navaja, da so upad fizičnih sposobnosti, bolezni in smrt v slikanici lahko prisotni, ne smejo pa biti pretirano izpostavljeni in predstavljati osrednjega sporočila zgodbe. Če so ti motivi preveč izpostavljeni, lahko pri otroku spodbujajo razvoj ageističnih prepričanj (Hollis-Sawyer idr., 2007). McGuire (2016) v svojih smernicah za izbiro otroške literature navaja, da bi starostniki morali biti prikazani kot samostojni in aktivni. Tudi Jernigan (2003) poudarja, da je pomembno, da so starostniki v slikanicah prikazani v različnih vlogah in aktivnostih, fiziološke spremembe, bolezni in smrt pa so prikazani le kot spremljevalci procesa staranja. Čeprav starostniki nastopajo še v drugih vlogah (npr. potujejo, se udeležujejo športnih aktivnosti, so znanstveniki, glasbeniki ali umetniki), v otroški literaturi niso tako upodobljeni (McGuire, 2016). Pozitiven prikaz starejših je ključen pri razvoju pozitivnih odnosov otrok do starostnikov (Teater in Chonody, 2017). Pri izbiri literature moramo zato biti izredno pozorni, saj je meja med nesteotipiziranim in ageističnim prikazom starostnika izredno tanka.

Podrobnejši opis prikaza bolezni, smrti in modrosti v obravnavanih slikanicah sledi v nadaljevanju.

R2: Kako slikanica kot oblika multimodalne knjige prikazuje motiv smrti kot posledico starosti in staranja?

Tematika smrti je prisotna pri približno tretjini obravnavanih slikanicah. V večini teh slikanic je smrt prikazana realno in ne imaginarno.

Slikanice navadno prikažejo milejši in olepšan prehod v smrt. Večina starostnikov najprej kaže izgubo moči in energije (Ann de Bode, Neža Cerkovnik), ki se največkrat pojavi zaradi bolezni (Neža Cerkovnik). Nato nekaj dni/tednov preživijo leže na postelji, dokler nekega večera ne zaspijo in se zjutraj ne prebudijo več (»Dedka je zajel trden trden spanec«; Gray Nigel). Temu sledi kratek prikaz soočanja bližnjih s smrtjo. Večina otrok (in odraslih) ob tem občuti žalost (Jan Godfrey, Damjana Dodič, Annette Aubrey, Franz Hübner). To daje bralcu vedeti, da sta žalost in jok popolnoma normalen in sprejemljiv odziv na smrt bližnjega. V slikanici se starši z otroki pogovorijo in jim razložijo, da pokojnega ne bo nikoli več nazaj (Damjana Dodič, Neža Cerkovnik). Tolažijo jih, da bo pokojni zavedno ostal v njihovem srčku in da gre življenje naprej (Franz Hübner, Annette Aubrey, Ann de Bode). Razložijo jim, da vse, kar je na svetu, nekoč umre: »Roža, list na drevesu, muca in vsi mi« (Neža Cerkovnik), »Vse, kar se rodi, mora nekoč umreti« (Jan Godfrey).

Tabela 3: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo s tematiko smrti

Opazovani morfološki del slikanice	Ugotovitve
Književni liki	Realistični
Književni prostor	Realen, v 3 primerih fantastičen
Književni čas	Logičen, dogodki si sledijo v časovnem zaporedju

Otrok se tudi v resničnem življenju na smrt najprej odzove z žalostjo (Wiseman, 2012). Smrt je v slikanici prikazana kot način, s katerim se lahko otrok, ki se sooča s smrtjo bližnjega, poistoveti in tako lažje razume svojo žalost in bridkost (Wiseman, 2012; Parker, Wittman in Bintz, 2024). Ker se sami soočajo z zelo podobnimi čustvi kot literarni lik, se z njim lažje poistovetijo, kar jim daje občutek, da niso sami (Parker, Wittman in Bintz, 2024) in olajša občutek žalosti (Wiseman, 2012).

Izmed obravnavanih slikanic z realnim prikazom smrti izstopa slikanica z naslovom Dedka ni več (Ann de Bode). V slikanici mati Mihi natančno opiše pogrebni obred, ki je dodatni ponazorjen še z ilustracijami. Tovrstna slikanica otroka seznanja tudi s pogrebnim postopkom,

ki je prav tako eden izmed pomembnih in pretresljivih dogodkov med soočanjem družine in prijateljev s smrtjo bližnjega. Slikanica Dedka ni več otroku sporoča, da se mu smrti ni treba bati, saj po smrti »Nič več ne boli« (Ann de Bode). Dobro je, da otroku ponudimo tovrstno literaturo, saj se v otroštvu oblikujejo naša prepričanja in stališča do tabu tematik (Schuster Brink, 1994), ta pripomorejo k našemu socialnemu, čustvenemu in moralnemu razvoju (Batistič Zorec, 2006). Otroci tematik, ki so v družbi dojete kot »tabu«, ne dojemajo kot nekaj prepovedanega (Klevišar, 1992), medtem ko se jim večina odraslih v pogovoru izogiba (Schuster Brink, 1994).

V treh obravnavanih slikanicah je smrt prikazana imaginarno. V slikanici z naslovom Dedkov otok (Benji Davies) smrt simbolizira otok, na katerega dedek in vnuk skupaj odplujeta. V slikanici z naslovom Stara mama (Franz Hübner) babica Tomažu pred smrtjo pove, da bo kmalu odšla na dolgo, dolgo pot. Babičino smrt spremlja padanje snega in ovenela roža. Izmed treh slikanic najbolj izstopa slikanica z naslovom Kaj se zgodi, ko umreš, dedi? (Jan Godfrey). Slikanica smrt prikaže religiozno. Dedek Mojci razloži, da je smrt nov začetek: »Kot bi se zbudil po dolgem spancu«. Pravi ji, da nas Bog tako ljubi, da hoče vsakogar ob sebi za vedno, tudi po tem ko naše telo premine. Svet v katerem živi zdaj, ji predstavi kot temen (»Kot ujet piščanček v lupini«). Nebesa pa predstavljajo velik svet, ki je svetel, sijoč in drugačen (»Ko se nekega dne izvališ«).

Sporočilo tovrstnih slikanic je predvsem za otroka težje razumljivo. Glede na teorijo kognitivnega razvoja, ki jo je razvil Jean Piaget, so te slikanice primerne za otroke po tretjem letu starosti, ko ti vstopijo v dobo intuitivne inteligence (Kordigel Aberšek, 1991). Takrat namreč otrok razvije razmišljanje, kar mu omogoča predstavljanje in razumevanje dogodkov, ki niso nujno povezani z njegovo okolico (Kordigel Aberšek, 1991).

Otrok si v obdobju, ko je zanj značilno branje slikanic, smrti ne zna predstavljati, zlasti če se z njo še ni soočil. Slikanica je tako učinkovit medij za predajanje tabu tematike smrti, saj mu to nepredstavljivo in kruto izkušnjo predstavi tudi z ilustracijami, uporabi »olepšan« prehod v smrt in prikaže glavne občutke, s katerimi se svojci ob izgubi soočajo (Parker, Wittman in Bintz, 2024; Wiseman, 2012). Prav tako je izpostavljenost tabu temam v predšolskem obdobju za otroka zelo pomembna, saj je to obdobje, ko otrok izoblikuje svoja stališča in prepričanja do tabu tem (Schuster Brink, 1994). Izpostavljenost tabu temam pozitivno vpliva na njegov socialni, čustveni in moralni razvoj (Batistič Zorec, 2006).

R3: Katera bolezenska stanja, povezana s starostjo in staranjem, tematizira slikanica?

Starost je kot bolezen predstavljena v približno tretjini obravnavanih slikanicah.

Starostnika zaznamovanost z boleznijo prikazuje predvsem kot nesamostojnega in odvisnega od pomoči drugih (Nina Novak Kerbler, Ivona Březinová, Petra Boh, Mojiceja Podgoršek), zaradi česar je starostnik navadno sprejet v dom za ostarele (Nina Novak Kerbler, Alja Furlan). Bolezen je v slikanicah vodilni motiv, ki napoveduje smrt (Lela B. Njatin, Iva Benzinović-Haydon). Starostniki se soočajo predvsem nevrodegenerativnimi boleznimi, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen.

Tabela 4: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo s tematiko boleznimi

Opazovani morfološki del slikanice	Ugotovitve
Književni liki	Realistični
Književni prostor	Realen, zelo konkreten
Književni čas	Logičen, dogodki si sledijo v časovnem zaporedju

V slikanicah so tako z besedilom kot z ilustracijami opisani tipični simptomi demence. babica je pozabljiva (Iva Benzinović-Haydon), jezna je nase (Iva Benzinović-Haydon), niha ji razpoloženje (Katarina Kesič Dimic, Alja Furlan), izgublja predmete in se ne spomni, kam jih je odložila ali sploh ne ve več, za kaj se uporabljajo (Reeve Lindbergh, Petra Boh, Iva Benzinović-Haydon). Velikokrat se izgubi in ne najde poti domov (Marta Altés, Reeve Lindbergh), pripoveduje iste zgodbe iz otroštva znova in znova in ponavlja ista vprašanja (Katarina Kesič Dimic, Petra Boh, Iva Benzinović-Haydon). Na koncu ne spozna več niti svojih vnukov (Katarina Kesič Dimic, Marta Altés, Reeve Lindbergh, Iva Benzinović-Haydon). Vnuki ob tem občutijo žalost. V večini slikanic je nato starš tisti literarni lik, ki otroku razloži, da se tej bolezni reče demenca (Katarina Kesič Dimic, Petra Boh, Iva Benzinović-Haydon).

Podobno je predstavljena tudi Alzheimerjeva bolezen. Dedek pozablja poskrbeti zase, opraviti potrebo (Ivona Březinová), pot do doma (Ivona Březinová, Nina Novak Kerbler), dogodke iz preteklosti (Ivona Březinová, Nina Novak Kerbler) in imena bližnjih (Nina Novak Kerbler). Stvari odlaga na neustrezna mesta in potem pozabi, kje so (Nina Novak Kerbler). V obeh obravnavanih slikanicah z motivom Alzheimerjeve bolezni (Ivona

Březinová, Nina Novak Kerbler), na koncu nastopa starš, ki otroku razloži, da bo dedkova bolezen šla vedno na slabše in da se kmalu ne bo več spomnil svojega otroštva, kako brati in pisati ter prepoznati stvari in ljudi okoli sebe. Takrat dedek ne bo več zmožel živeti sam, ampak bo moral v dom za ostarele (Nina Novak Kerbler).

Caldwell, Falcus in Sako (2021) opažajo, da sočasno s porastom obolevnosti za demenco, vedno več avtorjev na realen način prikazuje bolezen v slikanicah. V svojem prispevku navajajo, da je slikanica ustrezen medij, ki otroke spozna z boleznimi, ki navadno prizadenejo starostnike, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen.

Podobno kot smo ugotovili v naši raziskavi, so ugotovili tudi Caldwell, Falcus in Sako (2021). Opazili so, da ko starostnik v slikanici začne kazati znake izgube spomina, postane tudi manj aktiven, samostojen in bolj odvisen od drugih. Prav tako navajajo, da so v slikanicah prikazane spremembe, ki jih starostniki doživljajo, kot so izguba spomina, zmedenost, pozabljivost, občutek strahu in jeze. Pri analizi so ugotovili, da predvsem sodobne slikanice poudarjajo, da je starostnik z demenco še vedno ista oseba, kar močno vpliva na ohranjanje pozitivnega odnosa otroka do starostnika. V nekaterih slikanicah je celo otrok tisti literarni lik, ki najbolj pomaga starostniku, ki se sooča z demenco, kar smo v nekaterih obravnavanih slikanicah opazili tudi sami (Marta Altés, Mojiceja Podgoršek). Kot se je pokazalo tudi pri naši analizi izbranih slikanic, Manthorpe (2005) ugotavlja, da so starostniki z demenco v slikanicah odvisni od pomoči družinskih članov, pri čemer so ti primorani prevzeti odgovornost za skrb in opravljanje hišnih opravil. Caldwell, Falcus in Sako (2021) na koncu ugotavljajo, da starostnik, ki se sooča z demenco na koncu slikanice velikokrat umre. Pri tem poudarjajo, da demenca nikoli ni prikazana kot poglavitni vzrok za smrt, temveč je zanjo kriva starost kot taka.

Tovrstne slikanice otroka spoznajo z boleznijo in lahko močno vplivajo na otrokov pogled in odnos do starostnika, ki se z boleznijo sooča (Caldwell, Falcus in Sako, 2021). Staršem dodatno olajšajo komunikacijo z otrokom, saj jim je o bolezni navadno težko govoriti in tako družinam pomagajo pri spopadanju z demenco, ki je prizadela starostnika (Caldwell, Falcus in Sako, 2021).

R4: Kako so v slikanici prikazani medgeneracijski stiki?

Starostniki so v dobri četrtini obravnavanih slikanic prikazani v vlogi starih staršev.

Prikazani so kot njihovi skrbniki, medtem ko starši odidejo v službo (Katarina Kesič Dimic) ali na potovanja (Liane Schneider). V nekaterih slikanicah so za vnuke kot najboljši prijatelji (Franz Hübner). Prikazani so kot izvrstni bralci in pripovedovalci zgodb (Liane Schneider, Mojiceja Podgoršek, Neža Cerkovnik, João Manuel Ribeiro) in vedno pripravljene za igro (Liane Schneider). Nosijo veliko znanja in izkušenj (João Manuel Ribeiro, Neža Cerkovnik). Te prenašajo na vnuke in jih učijo različnih veščin – kako uporabljati daljnogled (Quentin Blake), kako zaliti rožo, pogledati v nabiralnik za pošto in celo plavanja (Petra Boh). V slikanici Stara mama babica Tomažu pove, da je »Najlepše na svetu biti stara mama«, saj lahko takrat počneš vse tiste stvari, ki jih kot majhen otrok ne smeš.

Tabela 5: Morfološke značilnosti v slikanicah, ki starost prikazujejo z medgeneracijskimi stiki

Opazovani morfološki del slikanice	Ugotovitve
Književni liki	Realistični
Književni prostor	Realen, zelo konkreten
Književni čas	Logičen, dogodki si sledijo v časovnem zaporedju

Thompson (1995) v svojem prispevku opiše opredelitev babice v slikanici William and the Good Old Days. Babica je predstavljena kot vir modrosti, ki s svojim vnukom in njegovimi vrstniki deli svoje zgodbe, vrednote in tradicijo. V zgodbi je vsa soseska odvisna od babičine modrosti in moči. Podobno je modrost predstavljena tudi v obravnavani slovenski ljudski pravljici Pšenica najlepši cvet. Kralj spreobrne svoj stereotipiziran odnos do starejših, ko spozna, kako modri in izkušeni so. Spozna, da zaradi znanja in izkušenj, ki jih posedujejo predstavljajo pomemben del družbe tudi, če ne morejo več delati. Poudarja spoštljiv odnos do starejših. Otroke poziva, naj skrbijo za svoje starše in naj jim bodo večno hvaležni. Podaja sporočilo, ki je v sodobnem času, ko se soočamo s staranjem prebivalstva in krizo pomanjkanja delavcev in domov za ostarele (Goriup in Lahe, 2018), ki bi zanje poskrbeli izredno pomembno. Živimo namreč v družbi, ki je usmerjena k otroku in prihodnosti in zanemari starejše, delavno neaktivne prebivalce (Goriup in Lahe, 2018). Delež starega prebivalstva narašča (Ramovš, 2003), zato je pomembno, da otroci spoznajo (tudi skozi

literaturo), da starostniki kljub temu da ne doprinašajo k državni blagajni še vedno igrajo pomembno vlogo v družbi in je zanje vredno poskrbeti.

McGuire (2016) in J.S. McElhoe (1999) v svojih raziskavah ugotavljata, da so starostniki v večini obravnavanih slikanicah prikazani v vlogi starih staršev. Caldwell, Falcus in Sako (2021) v svoji raziskavi navajajo, da veliko slikanic prikazuje podobnosti med starostniki in vnuki, aktivnosti, ki jih skupaj preživljajo ter kaj jih povezuje. Svojo modrost prikažejo skozi branje zgodb in različne dejavnosti (McElhoe, 1999), kot se je pokazalo tudi v naši raziskavi.

Tovrstne slikanice poudarjajo medgeneracijsko povezanost starih staršev z vnuki (Thompson, 1995). To je za otroke zelo pomembno, saj razdvojenost med generacijami starostnika medčloveško, kulturno in bivanjsko potiska na družbeni rob, v osamo in nekoristnost (Goriup in Lahe, 2018).

R5: Ali v analiziranih slikanicah lahko zasledimo elemente ageizma?

V večini obravnavanih slikanic nismo zasledili elementov ageizma. Posamezne elemente smo zaznali le pri slikanici z naslovom Sneg (Sam Usher). Dedek je ageistično prikazan le z ilustracijami – hodi s palico in je izredno počasen (pri oblačenju, zajtrkovanju in pripravi na odhod na sneg).

Tudi Joosen (2015) ugotavlja, da le nekatere slikanice spodbujajo ageistična prepričanja. V raziskavi ugotavlja, da so v nekaterih slikanicah res prikazani kot počasnejši, manj aktivni in odvisni v drugih. V mnogih pa so prikazani kot opolnomočene osebe, opremljene z znanjem, predvsem v njihovem odnosu in interakciji z vnuki.

Na drugi strani pa nekateri avtorji opozarjajo, da ageizem prodira v otroško literaturo (Crawford, 2015; Holli-Sawyer in Cuevas, 2013, McGuire idr., 2013). Zato želimo poudariti, da je naš nabor obravnavanih slikanic omejen in da je pri izbiri slikanic še vedno treba biti pozoren na sledi ageističnih elementov (glej poglavje Ageizem v otroški literaturi). Teater in Chonody (2017) namreč pravita, da se ageistična stališča razvijajo v otroštvu. Izpostavljenost elementom ageizma v otroški dobi spodbuja razvoj stereotipnih in diskriminatornih odnosov do starejših (Bellintier idr., 2023) ter stigmatiziranega razumevanja staranja (Hollis-Sawyer idr., 2007), kar vpliva na otrokov kasnejši odnos (Grosman, 2004) in tolerantnost (Schuster Brink, 1994) do starejših.

7 ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi z naslovom Analiza motivov starosti in staranja v izbranih slikanicah smo preučevali, kako sta starost in proces staranja prikazana v izbranih slikanicah domačih in tujih avtorjev. Rezultate smo pridobili s pomočjo kvalitativne metode analize – sekundarne analize podatkov. Slikanice smo večkrat prebrali in v njih opazovali motive, književne like, dogajalni čas in prostor. Ugotovili smo, da so slednji prikazani predvsem realistično.

Pri raziskovanju smo si zastavili pet raziskovalnih vprašanj.

Pri prvem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, kako je starost prikazana v obravnavanih slikanicah. Najpogosteje sta starost in staranje prikazana s štirimi motivi: upad fizičnih in anatomskih sposobnosti, bolezen, smrt in medgeneracijski stiki. V manjšem deležu izbranih slikanic je prikazana tudi kot osamljenost ali ageistično. Motiv fizioloških sprememb je v slikanicah prikazan tako z besedilom kot z ilustracijami. Starostniki so prikazani kot počasni, šibkejši, hodijo lahko le še s pomočjo palice, izpadajo jim zobje in lasje ter so slabovidni. Izmed izbranih slikanic izstopa le slikanica z naslovom Gospa trlica in veliki val (Quentin Blake), v kateri je prikazana aktivna starost.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, kako slikanica kot oblika multimodalne knjige prikazuje tematiko smrti kot posledico starosti in staranja. Ugotovili smo, da je motiv smrti v večini izbranih slikanic prikazan realno. Smrt že v naprej napoveduje upad fizičnih sposobnosti ali bolezen. Slikanica prikaže tudi soočanje bližnjih s smrtjo pokojnega. Prikaže čustvena stanja, s katerimi se otrok v resnici največkrat sooča (žalost, otožnost, osamljenost), zaradi česar se lahko mladi bralec z literarnim likom lažje poistoveti in ob podobni izkušnji lažje razume svojo žalost in bridkost (Wiseman, 2012; Parker, Wittman in Bintz, 2024) ter se ne počuti osamljenega (Parker, Wittman in Bintz, 2024).

Pri tretjem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, katera bolezenska stanja, povezana s starostjo in staranjem, tematizira slikanica. Ugotovili smo, da se starostniki soočajo predvsem z nevrodegenerativnimi boleznimi, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen. Slikanice prikazujejo glavne simptome demence oziroma Alzheimerjeve bolezni skozi življenjske situacije, ki so otroku razumljive in predstavljive. Starostnik je prikazan kot nesamostojen in odvisen od pomoči drugih, zato je navadno sprejet v institucionalizirano

oskrbo in varstvo – v dom za ostarele. Bolezen je v slikanicah prikazana tudi kot vodilni motiv, ki napoveduje smrt. Slikanica je ustrezen medij, ki otroka spozna z boleznijo, kot sta demenca in Alzheimerjeva bolezen, in močno vpliva na otrokov pogled in odnos do starostnika, ki se z boleznijo sooča (Caldwell, Falcus in Sako, 2021).

Pri četrtem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, kako so v slikanici prikazani medgeneracijski odnosi. Ugotovili smo, da so starostniki v izbranih slikanicah velikokrat prikazani v vlogi starih staršev – kot skrbniki, izvrstni bralci, vedno pripravljene za igro in polni izkušenj.

Pri petem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, ali v analiziranih slikanicah lahko zasledimo elemente ageizma. Zasledili smo jih le v eni izmed obravnavanih slikanic, to je slikanica Sneg (Sam Usher). Ageizem je v slikanici prikazan z ilustracijami – dedek hodi s palico in je pri vseh opravilih izjemno počasen.

Čeprav večina izbranih slikanic starostnikov ne prikazuje ageistično, vsebina večine izbranih slikanic ne spodbuja pozitivnega pogleda na starost in staranje. Slikanice naj bi starostnike prikazovale kot samostojne in aktivne (McGuire, 2016), kar smo prepoznali le pri eni izmed obravnavanih slikanic (Quentin Blake). Prav tako večina obravnavanih slikanic bolezen, fizični in kognitivni upad ter smrt starostnika obravnava kot osrednji motiv in poglobitni dejavnik, ki vpliva na odnos vnuka in starega starša. Po priporočilu Jernigana (2003) bi morali biti tovrstni motivi prikazani zgolj kot spremljajoči procesi staranja in ne kot osrednje sporočilo slikanice.

Pri vrednotenju rezultatov naše raziskave se zavedamo, da je bila ta omejena na nabor 30 izbranih slikanic. Pri izbiri smo bili omejeni na nabor slikanic, ki nam je bil dostopen v okoliških knjižnicah (Osrednja knjižnica Celje, knjižnica Gimnazije Celje – Center in Knjižnica Šentjur). Pri analizi slikanic nismo podrobno preučili ilustracij, ki prav tako podajajo dodatno sporočilo, ki z besedami morda ni izraženo. Nadaljnje raziskovalce spodbujamo predvsem v proučevanje ageizma v slikanicah (tako v besedilu in ilustracijah). Na osnovi rezultatov raziskave predlagamo, da so starši/skrbniki/vzgojitelji/učitelji pri izbiri slikanic pozorni na to, kako slikanica prikazuje starost in staranje ter kako to vpliva na razvoj otrokovih stališč, vzorcev vedenja in vrednot. Raziskovalce na tem področju spodbujamo, da odrasle o tem ozaveščajo in jim zagotovijo potrebno znanje.

Slikanica je učinkovit medij pri podajanju znanj in nasvetov, kako se soočiti z neprijetnimi situacijami, ki so vsakemu v življenju neizogibne; pri oblikovanju odnosov, stališč in prepričanj otrok do starosti, staranja (Caldwell, Falcus in Sako, 2021; Grosman, 2004) in tabu tem (smrt), o katerih nam je težko govoriti (Schuster Brink, 1994). Tako slikanica otroku pomaga, da bo ob doživljanju neprijetnih situacij vedel, kako ravnati (Batistič Zorec, 2006). Hkrati ne smemo pozabiti, da ima slikanica dva naslovnika – posrednika, ki bere slikanico, in otroka, ki posluša in si ogleduje ilustracije (Haramija in Batič, 2014). Odrasla oseba ima tako izredno pomembno vlogo. Predvsem pri branju postmodernih slikanic (Anstey, 2002) in tih knjig (Haramija in Batič, 2013) se je treba osredotočiti tudi na interpretacijo ilustracij in se z otrokom o vsebini in sporočilu, ki ga slikanica podaja, pogovoriti. V prilogi 2 je letak s priporočili, ki smo ga oblikovali na osnovi rezultatov naše in tujih raziskav z namenom, da bodo v pomoč učiteljem/skrbnikom/staršem/vzgojiteljem pri izbiri kakovostne slikanice, ki tematizirajo starost in staranje. Informativni letak bomo posredovali vrtcem in osnovnim šolam v širši celjski regiji. Slikanica je torej učinkovit medij, s katerim lahko otroka spoznamo s staranjem, oblikujemo pozitivne odnose do staranja in starostnikov ter spodbujamo pozitivno staranje (McGuire, 2016; Bellingtier idr., 2023). Pomembnost vključevanja tovrstnih slikanic Jantz (1976) lepo ponazori z besedami: »Šele ko imajo otroci pozitiven pogled na svoj proces staranja, lahko dosežejo svobodo, življenjski potencial in srečo, kar dojemamo kot pravico vsakega izmed nas«.

8 VIRI IN LITERATURA

1. Ansello, E. F. (1988). Early socialization to biases through children's literature. Paper presented at the 34th Annual Meeting of the American Society on Aging, San Diego, CA.
2. Anstey, M. (2002). "It's not all black and white": Postmodern picture books and new literacies. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 45(6), 444–457.
3. Batistič Zorec, M. (2006). *Teorije v razvojni psihologiji*. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
4. Bellingtier, J. A., & Neupert, S. D. (2018). Negative aging attitudes predict greater reactivity to daily stressors in older adults. *The Journals of Gerontology: Series B*, 73(7), 1155–1159. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbw086>
5. Bellingtier, J., Schenker, L. M., & Weeber, A. L. (2023). Judging a book by its older adult cover: age-related expectations and parental preference for children's books. *Current Psychology*, 1–13.
6. Bengston, V. L., & Lowenstein, A. (2003). *Global aging and challenges to families*. New York: Springer.
7. Bergman, Y. S. (2017). Ageism in childhood. In T. D. Nelson (Ed.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (pp. 3–36). Boston Review.
8. Bincoletto, A. F., Zanini, L., Spitoni, G. F., & Lingiardi, V. (2023). Negative and positive ageism in an Italian sample: How ageist beliefs relate to epistemic trust, psychological distress, and well-being. *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process and Outcome*, 26(2). <https://doi.org/10.4081/ripppo.2023.676>
9. Bus, A., Ijzendoorn, M., & Pellegrini, A. (1995). Joint book reading makes success in learning to read: A meta-analysis on intergenerational transmission of literacy. *Review of Educational Research*, 15(1), 1–21.
10. Caldwell, E. F., Falcus, S., & Sako, K. (2021). Depicting dementia: Representations of cognitive health and illness in ten picturebooks for children. *Children's Literature in Education*, 52(2), 106–131.
11. Crawford, P. A. (2015). Rock of ages: Developing healthy perspectives of aging in the elementary grades. *Childhood Education*, 91(5), 395–401. <https://doi.org/10.1080/00094056.2015.1090858>
12. Crawley, A. (2001). Who's out? Who's in? (Re)presentations of LGB+ individuals in picturebook biographies. *Taboo: The Journal of Culture and Education*, 19(1), 128–159.
13. Degner, J., & Dalege, J. (2013). The apple does not fall far from the tree, or does it? A meta-analysis of parent-child similarity in intergroup attitudes. *Psychological Bulletin*, 139(6), 1270–1304. <https://doi.org/10.1037/a0031436>
14. Franca, H. (2023). The sociology of aging: Understanding the aging process and its impact on society. *INSOR Arts and Humanities*, 9(1), 30–34.
15. Goriup, J., & Lahe, D. (2018). *Poglavja iz socialne gerontologije*. Alma Mater Europaea – Alma Mater Press. <https://press.almamater.si/index.php/amp/catalog/book/4>
16. Grosman, M. (2004). *Zagovor branja*. Ljubljana: Sophia.
17. Haramija, D. (2017). Lahko branje. V M. Jesenšek (Ed.), *Med didaktiko slovenskega jezika in poezijo: Ob 80 – letnici Jožeta Lipnika* (str. 296–314). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

18. Haramija, D., & Batič, J. (2013). Poetika slikanice. Založba Univerze v Mariboru.
19. Haramija, D., & Batič, J. (2014). Teorija slikanice. *Otrok in knjiga*, 41(89), 5–19.
20. Hollis-Sawyer, L., & Cuevas, L. (2013). Mirror, mirror on the wall: Ageist and sexist double jeopardy portrayals in children's picture books. *Educational Gerontology*, 39(12), 902–914. <https://doi.org/10.1080/03601277.2013.767650>
21. Hollis-Sawyer, L., Cuevas, L., English, C., & Wheeler, E. (2007). Aging portrayals in children's picture books. Paper presented at the 33rd Annual AGHE Conference, Portland, OR.
22. Hooyman, N. R., & Kiyak, H. A. (2014). *Social gerontology: A multidisciplinary perspective*. Pearson.
23. Jantz, R. K., in drugi. (1976). Children's attitudes toward the elderly: Final report. Center on Aging, University of Maryland. <https://eric.ed.gov/?id=ED142860>
24. Jernigan, G. E. (2003). Grandparents' cultural and gender roles in multicultural picture books (Doctoral dissertation). The University of Arizona. <https://repository.arizona.edu/handle/10150/280423>
25. Joosen, V. (2015). Second childhoods and intergenerational dialogues: How children's literature studies and age studies can supplement each other. *Children's Literature Association Quarterly*, 40(2), 126–140. <https://doi.org/10.1353/chq.2015.0012>
26. Kelsey-Sugg, A. (2019, September 21). Children's books are tackling dark and taboo topics. Pridobljeno 21. decembra 2024 s <https://www.abc.net.au/news/2019-09-21/tackling-taboo-topics-in-childrens-books-morris-gleitzman/11497552>.
27. Klevišar, M. (1992). Na poti vere, upanja, ljubezni. Celje: Mohorjeva družba.
28. Kordigel Aberšek, M. (1991). Bralni razvoj, vrste branja in tipologija bralcev. *Otrok in knjiga*, 18(31), 5–21.
28. Kraigher, T. (2005). *Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
29. Lavrenčič Vrabec, D. (2001). Bolečina odraščanja: Droge, seks in ... *Otrok in knjiga*, 52(1), 40–51.
30. Levy, B. R., Ferrucci, L., Zonderman, A., Slade, M. D., Troncoso, J., & Resnick, S. M. (2016). A culture-brain link: Negative age stereotypes predict Alzheimer's disease biomarkers. *Psychology and Aging*, 31(1), 82–88. <https://doi.org/10.1037/pag0000062>
31. Lukan, M. (1999). Zgodba o ločitvi. *Ciciban*, št. 3 (Priloga za starše).
32. Manthorpe, J. (2005). A child's eye view: Dementia in children's literature. *British Journal of Social Work*, 35(3), 305–320. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch178>
33. McElhoe, J. S. (1999). Images of grandparents in children's literature. *The New Advocate*, 12(3), 249–257.
34. McGuire, S. L., Senter, S., & Stephens, B. (2013). Growing up and growing older: Promotion of nonageist literature for children. Paper presented at the Tennessee Library Association 2013 Conference: "Libraries Out of the Box," Chattanooga, TN.
35. Mileva Blažić, M. (2023). Pogledi na slikanico. *Jezik in slovstvo*, 68 (3), 61-71.

36. Noble, J. M., Hedmann, M. G., & Williams, O. (2015). Improving dementia health literacy using the FLOW mnemonic: Pilot findings from the Old SCHOOL Hip-Hop program. *Health Education & Behavior*, 42(1), 73–83. <https://doi.org/10.1177/1090198114537063>
37. Palmore, E. B. (1999). *Ageism: Negative and positive*. New York: Springer.
38. Parker, L., Wittman, K., & Bintz, W. P. (2024). Yes, Charlotte died: Using picturebooks to talk about, not avoid, the topic of death. *The Reading Teacher*, 78(3), 156–164. <https://doi.org/10.1002/trtr.2356>
39. Pezdirc Bartol, S. (2015). Drugačnost in identiteta v slikanici. *Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik*. Pridobljeno 21. decembra 2024 s https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/06/52_Pezdirc-Bartol.pdf.
40. Schuster Brink, C. (1994). *Otroška vprašanja ne poznajo tabujev*. Ljubljana: Založba Kres.
41. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
42. Republika Slovenija, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. (1999). *Kurikulum za vrtce*. Pridobljeno 15. januarja 2025 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf>
43. Šircelj, M. (2009). Staranje prebivalstva v Sloveniji. V. Hlebec (Ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb* (str. 65–85). Aristej.
44. Thompson, D. (1995). Family values and kinship bonds: An examination of African American families in selected picture books, 1974–1993. In S. Lehr (Ed.), *Battling dragons* (pp. 87–104). Portsmouth, NH: Heinemann.
45. Teater, B., & Chonody, J. M. (2017). Stereotypes and attitudes toward older people among children. *Gerontology and Geriatrics Education*, 38(2), 204–218.
46. Wiseman, A. M. (2012). Summer's end and sad goodbyes: Children's picturebooks about death and dying. *Children's Literature in Education*, 44(1), 1–14. <https://doi.org/10.1007/s10583-012-9174-3>

Priloga 1

FIZIOLOŠKE SPREMEMBE				
AVTOR	NASLOV	POVZETEK	VIDIK STAROSTI	VSEBINSKO-JEZIKOVNA ANALIZA
Antonie Schneider	Mislili bomo nate, babica	V zgodbi se babičina vnuka dvakrat soočita s smrtjo. Sprva umre babičina ptička. Takrat babica svojima vnukoma razloži, da je ptička zdaj šla v nebesa, ampak da bo vedno ostala v njihovih srcih in se je bodo vedno spominjali. Tudi babica postaja bolj slabotna, na koncu ne vstane več iz postelje in umre. Otroka babičino smrt premagata s pomočjo babičinih naukov in verjameta, da je z babico v nebesih vse v redu, in se jo bosta z ljubeznijo za vedno spominjala.	Fiziološke spremembe (počasnost, izguba moči), Realen prikaz smrti	»Živa je sicer umrla, ampak v naših srcih živi naprej. Zato, ker jo imamo radi in ker mislimo nanjo.« »Potem bo naša babica Živela naprej, « je rekel Valentin. Mamica se je nasmehnila in rekla: »Ja, v naših srcih!«
Sam Usher	Sneg	Zima je. Ponoči je zapadel sneg in deček zjutraj že komaj čaka, da se bo z dedkom in svojimi prijatelji igral zunaj. Deček dedka vztrajno preganja, dedek rabi namreč zelo veliko časa, da se uredi in pripravi na odhod. Medtem vsi prijatelji že zdavnaj odšli mimo njune hiše in deček se boji, da sta z dedkom že zamudila vso zabavo. Ko jima le uspe oditi od hiše ujameta dečkove prijatelje in skupaj se zabavajo na snegu.	Fiziološke spremembe (ageizem) Medgeneracijski stiki (igra)	

Mojiceja Podgoršek	Recept za ljubezen	Dekličina babica in dedek sta odšla v živet v dom za ostarele. Deklica je nanju zelo navezana, zato redno odhaja k njima na obisk. Babi ima demenco, dedek pa je počasen in se s pomočjo palice še komaj premika. Deklica meni, da babica in dedek še vedno najlepše pripovedujeta zgodbice, ravno zato, tako rada preživlja čas z njima. Žalostna je, ko vidi, da ostalih starostnikov v domu niso prišli obiskat njihovi vnuki. Meni namreč, da si zaslužijo veliko ljubezni, zato napiše svoj »recept za ljubezen«.	Medgeneracijski stiki Fiziološke spremembe (počasnost) Demenca	»Poleg tega je znala babica tako imenitno brati in pripovedovati.« »Babica potrebuje nekoga, ki bo ves čas skrbel zanjo.« »Dedek pa je hodil le s pomočjo palice. Pa tudi zelo pozabljiv je bil.« »Babica je imela bolezen s čudnim imenom, ki si ga Katka ni mogla zapomniti.«
Tatjana Pregl Kobe	Dva dedka	Bine in Sanja imata vsak svojega dedka, na katerega sta zelo navezana. Skupaj gredo v trgovino in si pripovedujejo zgodbe. Ko Binetu umre dedek, je ta izredno žalosten, medtem ko Sanja verjame, da bo njen dedek živel še sto tisoč let.	Fiziološke spremembe	»Imel je brado belo kot sneg,...« »Vsak korak je zanj težak.«
Lela B. Njatin* (ni slikanica)	Zakaj je babica jezna	Babica Meda se s svojima vnukoma igra razbojnika. Ko si odstrani lasuljo in zobe, jo vnuki in hči sploh ne prepoznajo. Z vnukoma kuha lipov med z mravljami, kar jo močno utruji. Babica se stara, sčasoma se ne more več vstati iz postelje, ne prepozna več svoje vnukinje, neha govoriti in jesti, na koncu pa se poslovijo od svojih vnukov.	Fiziološke spremembe Demenca	»Babica Meda brez zob in lasulje je bila torej strašna in neprepoznavna...« »Ni jezna na nas, jezna je nase [babica].« »Babica je tisti čas veliko govorila, le da sem včasih potrebovala tudi nekaj truda, da sem jo razumela.« »Kje pa je Medanja?...«Tukaj sem.«... »Babica je bila nejeverna in je postala jezna: »Ne, kdo? Ti nisi naša, pojdi proč!«

			Realen prikaz smrti	»Toda babice Mede ni bilo več.«
Jan Godfrey	Kaj se zgodi, ko umreš, dedi?	Mojca vsako leto obišče dedka na njegov rojstni dan. Ko se sprehajata po travniku, dedek Mojci s pomočjo narave razloži da vse, kar se rodi, enkrat umre in ji iz religioznega vidika razloži, kakšno je življenje po smrti.	Fiziološke spremembe (počasnost) Imaginaren oziroma religiozen prikaz smrti	»Dedek je hodil počasneje, saj je imel trda kolena.« »Mojca se je spomnila, kako zelo je jokala, ko je umrl njen maček Dimko. Začutila je žalost. Dedka je imela zelo rada. »Prosim, ne umri dedi«, ga je prosila.« »Vse, kar se rodi, mora nekoč umreti,« je rekel dedek. »In zato smo žalostni. Ampak smrt je nov začetek, kot bi se zbudili po dolgem spancu. Bog nas tako ljubi, da hoče vsakogar ob sebi za vedno, tudi po tem, ko naše telo premine.« »Kakšna so nebesa?« je vprašala Mojca. »Predstavljaš si, da si nov piščanček v lupini. Svet, ki ga vidiš, je precej temen. Potem pa se nekega dne izvališ na naš velik svet in vse je svetlo, sijoče in drugačno.«
Liane Schneider	Kaja obišče babico in dedka	Kajina starša odideta v Pariz na poročno potovanje, zato bo Kaja prvič prespala pri babici in dedku. Z babico gresta na sladoled, z dedkom se igrata z železnico, skupaj gledajo risanko, babica ji prebere zgodbo za lahko noč, skupaj skuhata jagodno marmelado, ko pa želijo kartati, pa je najprej potrebno poiskati dedkova očala.	Fiziološke spremembe (slabovidnost) Medgeneracijski stiki (varstvo)	»Za igro potrebuje dedek očala.« »Skoraj vse popoldne se igrata z železnico.«

				»Babica jo objame in se stisne k njej pod odejo, in potem tako dolgo pripoveduje lepe zgodnice, dokler Kaja končno ne zaspi.«
Roberto Aliaga	Dedkova očala	Dedek ves čas nosi očala. Z njimi se tudi potaplja, vidi v temi in opazuje zvezde. Ko pa jih le sname, se lahko z vnukom brezskrbno igrata in zabavata.	Medgeneracijski stiki (igra) Fiziološke spremembe (slabovidnost)	»Valjava se po tleh, se objemava...In se žgečkava toliko časa, da naju od smeha začne boleti trebuh.« »Moj dedek ima ogromna očala, ki mu kar osemintridesetkrat povečajo stvari.«
João Manuel Ribeiro	Moj dedek, kralj majhnih stvari* (ni slikanica)	Dedek je bil kralj vsega. Svojemu vnuku je velikokrat pripovedoval zgodbe, modrost je bila njegov najdragocenejši zaklad. Vnuku je približal mnoge vrednote, kot so ljubezen, vera in veselje do življenja. Zgodba se zaključi, ko se dedek postara, tako da ne more več hoditi in pripovedovati zgodb in umre.	Medgeneracijski stiki Fiziološke spremembe	»... , usedel v dedkovo naročje in užival v pesmicah, zgodbah, dolgih kot jara kača, in pravljicah, ki mu jih je neumorno pripovedoval, a niso bile vedno le o vilah. V skrinji spomina je dedek varoval največji in najdragocenejši zaklad.« »Če nas prihodnost ne zanima več, potem smo se postarali.« »Minevali so letni časi in dedka so izdale noge, ni mu pomagala ne pastirska palica ne sprehajalna palica in ne skedenj.«
Quentin Blake	Gospa Trlica in veliki val	Gospa Trlica je starejša gospa, ki se odloči, da bo s svojim psom na deski premagala veliki val. Skupaj se odpravita v morje, gospa Trlica pa velikokrat priplava nazaj na obalo, da psu zagotovi senčnik, jima prinese kosilo, odplava po	Aktivna starost	»Naredili so nekaj akrobatskih zavojev, skokov in premetov.«

		vetrno vrečo in niz zastavic, rdeč megafon in močni ribiški kavelj. Tako sta bila pripravljena in zajahala sta veliki val. Naredila sta nekaj akrobatskih premetov in rešila deklico Marjanco, ki se je utapljala v morju.		»Vsi skupaj so odšli proslavljat v okrepevalnico na plaži. »Dovolj časa je še za eno vožnjo, « je dejala gospa Trlica.
--	--	--	--	--

MEDGENERACIJSKI STIKI				
AVTOR	NASLOV	POVZETEK	VIDIK STAROSTI	VSEBINSKO-JEZIKOVNA ANALIZA
Quentin Blake	Zelena ladja	Deček in deklica po naključju zaideta na vrt starejše gospe Drevnikove, ki ju je spominjal na zeleno ladjo. Gospa Drevnikova je otrokoma pokazala, kako se uporablja daljnogled, kako se bere zemljevid, ko pa je prišla nevihta, jima je pokazala, kako se soočiti s situacijo in rešiti problem.	Medgeneracijski stiki	»Gospa Drevnikova nama je pokazala, kako se uporablja daljnogled.« »Čez vrt je zavel močan topel veter. Gospa Drevnikova je prevzela krmilo. »Kaj bi storil kapitan'« je dejala. »Ladjo bi usmeril v sredo nevihte.«
Marta Altés	Moj dedek* (živalska)	Slikanica v živalski podobi prikazuje odnos med dedkom in vnukom.	Demenca Medgeneracijski stiki (varstvo)	»... čeprav se dedek na poti včasih izgubi.« »Kdaj pa kdaj se zgodi, da me ne spozna ...« »Enkrat jaz njemu pokažem kaj lepega, drugič on meni.«

Slovenska ljudska pravljica	Pšenica najlepši cvet*	<p>Kralj je ukazal pobiti vse stare ljudi, ki ne morejo več delati. Živel je sin, ki je imel svojega očeta tako rad, da bi raje ubil sebe, kot pa svojega očeta. Tako ga je skrtil in mu na skrivaj nosil hrano. Kralj je imel hčer, ki jo je moral poročiti. Mladeničem iz vasi je postavil tri uganke. Sin je z očetovimi nasveti edini uganke pravilno rešil in tako nasledil kralja na prestolu. Sam kralj pa je spoznal pomembnost starih ljudi in njihove modrosti.</p>	Medgeneracijski stiki (starejše prikazuje kot pomemben del družbe)	<p>»Spregledal sem in spoznal, kako potrebne so nam modrost, izkušnost in znanje starih ljudi, čeprav ne morejo več delati.«</p> <p>»Vsak naj se do starih ljudi spoštljivo obnaša! Sinovi in hčere pa naj bodo svojim staršem hvaležni in naj skrbijo zanje do poslednje ure njihovega življenja.«</p>
Katarina Kesič Dimić	Človek, ne spomni se	<p>Špelca ima babico pri kateri je preživela vso svoje otroštvo. Tako je bila navezana nanjo, da ji je bilo vsakič, ko je morala v vrtec, ker je babica zbolela, to velika muha. Pri babici se pojavi demenca, ki postaja vedenjsko vedno očitnejša. Mati Špelci razloži, kaj demenca je. Špelca se nato odloči, da bo babici pomagala tako, da ji bo naredila posebno igro</p> <p>»Človek, spomni se«, da se bo babica lažje spomnila imen svojih sorodnikov.</p>	Medgeneracijski stiki (varstvo) Demenca	<p>»Ko je bila še čisto majhna, je bila pri babici v varstvu, medtem ko sta bila starša v službi.«</p> <p>»Nekega dne je babica hudo zbolela in Špelca je morala v vrtec ... Pogrešala je toplo domače vzdušje in babičin prisrčen objem.«</p> <p>»Ja, punčka, kdo si pa ti? [babica]«</p> <p>»Ko ljudje postanejo starejši, imajo težave s spominom. Ti boš na primer pozabila, kam si zložila ključke od stanovanja, medtem ko bo babica lahko pozabila, za kaj se ključki sploh uporabljajo. Temu se reče demenca.«</p> <p>»Vedno teže si zapomni nove stvari ali upošteva navodila.« »Pogosto pripoveduje iste prigode iz svojega otroštva ali pa me večkrat vpraša po isti stvari.«</p> <p>»Včasih bruhne v jok ali pa se smeji brez razloga.«</p>

Franz Hübner	Stara mama	Stara mama je bila Tomaževa najboljša prijateljica. Z njim se je igrala, skrbela zanj in se z njim zabavala. Ko je stara mama umrla, je bil Tomaž neizmerno žalosten, počutil se je osamljenega in je staro mamu zelo pogrešal. Ob tem, pa se je hitro spomnil besed stare mame: življenje gre naprej. Tomaž bo staro mamu vedno nosil v srcu.	Medgeneracijski stiki (varstvo) Imaginaren prikaz smrti	»Tomaževa stara mama je štela že precej čez sedemdeset let, pa je bila vseeno njegova najboljša prijateljica.« »Najlepše na svetu je biti stara mama. Ko si stara mama, lahko počneš vse tiste stvari, ki jih kot majhna punčka nisi smela.« »Nekega dne pa je stara mama Tomaža nežno pobožala in mu potihem povedala, da bo kmalu odšla na dolgo, dolgo pot« »Ko je zapadel prvi sneg, je roža ovenela in z njo je umrla tudi stara mama.« »Tomaž je bil neskončno žalosten.« »Veš, stare mame ni več, ampak v mojem srčku je pa še! Življenje gre naprej, veš!«
Udo Weigelt	Stari bober Evald (živalska)	Stari bober že celo življenje gradi jezove in je v tem zelo izurjen. Ker je že star in počasen, ga pri delu nadomesti mlad bober, sam pa se umakne. Mladi bober ni tako izurjen in ko naleti na problem, potrebujejo pomoč starega bobra. Ta mu pomaga, mlad bober pa prepozna njegovo modrost in ga povabi nazaj v gradnjo jezov.	Medgeneracijski stiki (izkušnost)	
Liane Schneider	Kaja obišče babico in dedka	Kajina starša odideta v Pariz na poročno potovanje, zato bo Kaja prvič prespala pri babici in dedku. Z babico gresta na sladoled, z dedkom se igrata z železnico, skupaj gledajo risanko, babica ji prebere zgodbo za lahko noč, skupaj	Fiziološke spremembe (slabovidnost)	»Za igro potrebuje dedek očala.«

		skuhata jagodno marmelado, ko pa želijo kartati, pa je najprej potrebno poiskati dedkova očala.	Medgeneracijski stiki (varstvo)	»Skoraj vse popoldne se igrata z železnico.« »Babica jo objame in se stisne k njej pod odejo, in potem tako dolgo pripoveduje lepe zgodbe, dokler Kaja končno ne zaspi.«
Petra Boh	Babica Marica razmišlja drugače	Sedemletna Ana se zelo rada družiti s svojo babico Marico, pri kateri preživi tudi poletne mesece. Babica Ano vsako leto nauči veliko novega in se skupaj igrata. Letos pa je vse popolnoma drugače – babica kaže znake demence kar vpliva tudi na njeno vedenje. Babica izgublja očala in ni ji več do igre. Peljejo jo k zdravniku, kjer ji diagnosticirajo demenco. Ana je ob pogledu na svojo babico velikokrat zelo žalostna, a ji poskuša kolikor le zmore pomagati. Zdaj ji ona bere zgodbe, ki ji jih je prej brala babica Marica in skrbi zanjo, kot je ona prej skrbela za živali.	Medgeneracijski stiki (varstvo) Demenca	»Vsako leto me babica Marica nauči kaj novega; recimo kako zaliti rožo, kdaj pogledati v nabiralnik za pošto, pred dvema letoma pa me je naučila celo plavati.« »Večkrat išče svoja očala, čeprav jih ima pred nosom.« »Tudi vpraša me večkrat eno in isto vprašanje. Potem sem žalostna, saj imam občutek, da me ne poslušata in me ne marata.« »Zato jo je mamica odpeljala k zdravnici. Ta je babico Marico pregledala, razmislila in jo napotila na preiskavo glave.« »Zdravnica je ugotovila, da babica potrebuje zdravila, ki bodo pomagala njenim možganom in spominom.« »Mamica pravi, da se njeni možgani spreminjajo, da delujejo slabše. Zdravnica pa pravi, da ima bolezen, ki se ji reče demenca.«

OSAMLJENOST				
AVTOR	NASLOV	POVZETEK	VIDIK STAROSTI	VSEBINSKO-JEZIKOVNA ANALIZA
Antje Damm	Obisk	Starejša gospa Elza živi sama v hiši. Nekega dne ji na vrata potrka deček Emil. Skupaj se igrata, Elza mu prebere pravljico in mu pripravi večerjo. Ko mora Emil oditi domov, je Elza izredno žalostna, saj bo ponovno ostala sama.	Osamljenost	» ... bala se je ljudi in celo dreves. Zato je bila ves čas doma.« »»Zdaj boš najbrž moral domov,« je rekla. Nekam žalostno je zvenela.«
Sven Nordqvist	Ko je bil Findus še majhen mucek	Starejši gospod Pettersson je živel sam. Bil je osamljen in nesrečen, kar je opazila njegova sosedka in mu za to podarila mucka Findusa. Pettersson se je z njim pogovarjal, igral, mu pripovedoval zgodbe in skupaj sta jedla. Findus je v njegovo življenje prinesel srečo in Pettersson ni bil več osamljen.	Osamljenost	»Ni veliko govoril. Beda Andersson je razumela, da ni srečen.« »Petterssonu so dnevi zdaj hitreje minevali. Prav nič samotno ni bilo več v hiši.«

PRIKAZ SMRTI (REALEN/IMAGINAREN)				
AVTOR	NASLOV	POVZETEK	VIDIK STAROSTI	VSEBINSKO-JEZIKOVNA ANALIZA
Iva Benzinović-Haydon	Moja babica ne ve, kdo sem	Babica Zinka je z vnukinjo počela vse kar si je zaželela – skupaj sta planinarili, ustvarjali, potovali in pisali zgodbe. Vse je postalo drugače, ko se je babica začelo soočati z demenco. Vnukinjo je spraševala čudna vprašanja, ni se je več spomnila, pozabila je kako držati nož in ni več zmogla skrbeti sama zase, zato se je preselila v dom za ostarele. Oče je vnukinjo pripravil na babičino smrt, ta pa je bila ob tem žalostna in je obujala lepe spomine preživete z babico.	Medgeneracijski stiki Demenca	»Babica je vse vedela in vse znala.« »Najprej me je začela spraševati nenavadne stvari: Kje so moja očala? Kako se piše sosed s številke 7? Ali greš v šolo zjutraj ali popoldne?« »Potem je začela pozabljati pomembnejše stvari: Kateri dan je danes? Kdaj ima očka rojstni dan? Ali sem zjutraj vzela tableto za pritisk?«

				<p>»Neke srede je v ponev vlila detergent namesto olja.«</p> <p>» ... babica se je strašno jezila nase.«</p> <p>»Ne zmore več v gledališče, ker slabo sliši. Ne more voziti avta, ker slabo vidi. Ne more planinariti, ker težko hodi. Kot veliko starejših ljudi počasi pozablja vse, kar je doslej vedela.«</p> <p>» ... toda pogosto mi je postavljala enaka vprašanja, včasih večkrat zapored.«</p> <p>»Babica ga [očeta] je z zanimanjem opazovala, potem pa vprašala kdo je. Ni ga prepoznala. Nikoli nisem videla očka, da bi tako jokal, kot takrat na klopci pred domom.«</p> <p>»Babi Zinka kmalu ne bo ničesar razumela in nikogar prepoznala. In ko ne bo več mogla živeti, bo umrla in je ne bo več med nami.«</p>
Gray Nigel	Medvedkov dedek* (živalska)	Mali medvedek je imel dedka, ki mu je pripovedoval zgodbe o svoji mladosti, on pa ga je z velikim zanimanjem poslušal. Dedek je vedno bolj oslabel, brez energije in odpeljali so ga v bolnišnico. Po nekaj dneh je tam umrl. Mamica malemu medvedku razloži, kaj smrt je in da se dedek nikoli več ne bo prebudil iz trdnega spanca.	Realen prikaz smrti	<p>»Tako je dedek pripovedoval zgodbe o dogodkih iz svoje mladosti. Mali medvedek je poslušal in bil je srečen, kot je le mogel biti.«</p> <p>»Potem je mamica malemu medvedku povedala, da je dedka zajel trden trden spanec.«</p>
Damjana Dodič	Babica, pogrešam te	Janu je umrla babica. Zgodba prikazuje soočanje družine po smrti in kako sta starša radovednemu Janu razložila, kaj smrt je.	Realen prikaz smrti	»Naslednji dan je umrla in vsi smo bili zelo žalostni.«

				»Ko človek umre, se ne vrne več nazaj. Nihče ne more več ničesar narediti, da bi ga lahko priklical nazaj.«
Ann de Bode	Dedka ni več	Mihi je umrl dedek. Prvič se seznanil s smrtjo, zato ima veliko vprašanj. Ne razume, kje je zdaj dedek, ali še kaj čuti, kje ga lahko najde ...Mati odgovori na vsa njegova vprašanja in mu razloži, kaj pomeni umreti, kako se s smrtjo spoprijeti in kateri so značilni obredi, s katerimi pospremi dedka na »oni svet«.	Realen prikaz smrti	»Umre se za zmeraj.« »Tako utrujen sem«. [dedek] »Ko umreš, te dajo v krsto.« »Potem krsto sežgejo, pepel pa spravijo v žaro. Včasih pa je ne sežgejo, ampak jo položijo v grob. Grob je globoka jama, na katero nasujejo veliko prsti.« »Ko umreš, ničesar več ne čutiš.« »Vidiš, dedek je umrl, se pravi, da je odšel. Ampak ne čisto. Dokler bomo mislili nanj, bo še naprej tako, kakor da bi živel z nami.« »No tako se pač reče,...Da gre človek na oni svet, ko umre.« »Večina ljudi se smrti boji.«
Annette Aubrey	Prostor v mojem srčku	Andreju je umrl dedek. Ob izgubi mu je izredno hudo, pogreša ga, je žalosten in zbežan. Pomagata mu mati in oče, ki se z njim pogovarjata o čustvih, ki jih doživlja ob izgubi in kako se z njimi spopasti.	Realen prikaz smrti	»Očka je zelo žalosten in mamu sem sinoči slišal jokati. Vsem nam je tako hudo, ker je prejšnji teden umrl dedek.« »In čeprav ga še zmeraj pogrešam, ne bo nikoli daleč. Dedek je rekel, da če imaš koga rad, bo v tvojem srčku zmeraj prostor zanj.«
Neža Cerkovnik	Kje je dedek?*(živalska)	Dedek vsak dan pazi na Zojo, ko sta njena starša v službi. Pripoveduje ji zgodbe, skozi katere se odpravita na	Medgeneracijski stiki	»Nazadnje pa spleza na vrh Velike enciklopedije, kjer živi dedek.«

		»pustolovščino«. Včasih pa ji pripoveduje o babici, ki jo zelo pogreša. Dedek je hudo zbolel in Zoja ni smela prihajati k njemu. Ko je umrl, je bila Zoja zelo žalostna in zmedena, oče in mati pa sta ji približala koncept smrti. Zoja ima dedka še vedno rada in pripoveduje zgodbe o njem, kot ji je on pripovedoval zgod o babici.	Realen prikaz smrti	»Dedek rad pripoveduje zgodbe. In Zoja jih zelo rada posluša.« »Ko pripoveduje o njej [babici] je njegov glas mehkejši. Pravi, da jo pogreša.« »Dedek je bil zelo bolan. Njegovo srce je bilo utrujeno. Včeraj zvečer je dedek umrl. To pomeni, da ga nikoli več ne bo nazaj.« »Ta teden je bil dedek zelo utrujen.« »Vse kar živi, nekoč umre. Roža, list na drevesu, muca. Tudi vsi mi bomo umrli. Tudi jaz in oči in ti.«
Benji Davies	Dedkov otok	Dedek in vnuk gresta na ladjo. Priplujeta do čudežnega otoka, ga raziskujeta in spoznavata. Ko naj bi odšla nazaj, dedek vnuku pove, da bo raje ostal na otoku, saj mu je tu zelo všeč. Otok simbolizira posmrtno življenje. Vnuk tako sam odpotuje nazaj v realni svet.	Imaginaren prikaz smrti	»»Razmišljam, da bi ostal tukaj« [dedek]. »Oh,« je rekel Žiga ... »Pa ne boš nič osamljen?««
Franz Hübner	Stara mama	Stara mama je bila Tomaževa najboljša prijateljica. Z njim se je igrala, skrbela zanj in se z njim zabavala. Ko je stara mama umrla, je bil Tomaž neizmerno žalosten, počutil se je osamljenega in je staro mamo zelo pogrešal. Ob tem, pa se je hitro spomnil besed stare mame: življenje gre naprej. Tomaž bo staro mamo vedno nosil v srcu.	Medgeneracijski stiki (varstvo)	»Tomaževa stara mama je štela že precej čez sedemdeset let, pa je bila vseeno njegova najboljša prijateljica.« »Najlepše na svetu je biti stara mama. Ko si stara mama, lahko počneš vse tiste stvari, ki jih kot majhna punčka nisi smela.«

			Imaginaren prikaz smrti	<p>»Nekega dne pa je stara mama Tomaža nežno pobožala in mu potihem povedala, da bo kmalu odšla na dolgo, dolgo pot«</p> <p>»Ko je zapadel prvi sneg, je roža ovenela in z njo je umrla tudi stara mama.«</p> <p>»Tomaž je bil neskončno žalosten.«</p> <p>»Veš, stare mame ni več, ampak v mojem srčku je pa še! Življenje gre naprej, veš!«</p>
Jan Godfrey	Kaj se zgodi, ko umreš, dedi?	Mojca vsako leto obišče dedka na njegov rojstni dan. Ko se sprehajata po travniku, dedek Mojci s pomočjo narave razloži da vse, kar se rodi, enkrat umre in ji iz religioznega vidika razloži, kakšno je življenje po smrti.	<p>Fiziološke spremembe (počasnost)</p> <p>Imaginaren oziroma religiozen prikaz smrt</p>	<p>»Dedek je hodil počasneje, saj je imel trda kolena.«</p> <p>»Mojca se je spomnila, kako zelo je jokala, ko je umrl njen maček Dimko. Začutila je žalost. Dedka je imela zelo rada. « »Prosim, ne umri dedi«, ga je prosila.«</p> <p>»Vse, kar se rodi, mora nekoč umreti,« je rekel dedek. »In zato smo žalostni. Ampak smrt je nov začetek, kot bi se zbudili po dolgem spancu. Bog nas tako ljubi, da hoče vsakogar ob sebi za vedno, tudi po tem, ko naše telo premine.«</p> <p>»Kakšna so nebesa?« je vprašala Mojca.</p> <p>»Predstavljaš si, da si nov piščanček v lupini. Svet, ki ga vidiš, je precej temen. Potem pa se nekega</p>

				dne izvališ na naš velik svet in vse je svetlo, sijoče in drugačno.«
--	--	--	--	--

BOLEZNI (DEMENCA, AZHEIMERJEVA BOLEZEN)				
AVTOR	NASLOV	POVZETEK	VIDIK STAROSTI	VSEBINSKO-JEZIKOVNA ANALIZA
Mojiceja Podgoršek	Recept za ljubezen	Dekličina babica in dedek sta odšla v živet v dom za ostarele. Deklica je nanju zelo navezana, zato redno odhaja k njima na obisk. Babi ima demenco, dedek pa je počasen in se s pomočjo palice še komaj premika. Deklica meni, da babica in dedek še vedno najlepše pripovedujeta zgodbice, ravno zato, tako rada preživlja čas z njima. Žalostna je, ko vidi, da ostalih starostnikov v domu niso prišli obiskat njihovi vnuki. Meni namreč, da si zaslužijo veliko ljubezni, zato napiše svoj »recept za ljubezen«.	Modrost Fiziološke spremembe (počasnost) Demenca	»Poleg tega je znala babica tako imenitno brati in pripovedovati.« »Babica potrebuje nekoga, ki bo ves čas skrbel zanj.« »Dedek pa je hodil le s pomočjo palice. Pa tudi zelo pozabljiv je bil.« »Babica je imela bolezen s čudnim imenom, ki si ga Katka ni mogla zapomniti.«
Lela B. Njatin	Zakaj je babica jezna	Babica Meda se s svojima vnukoma igra razbojnice. Ko si odstrani lasuljo in zobe, jo vnuki in hči sploh ne prepoznajo. Z vnukoma kuha lipov med z mravljami, kar jo močno utruji. Babica se stara, sčasoma se ne more več vstati iz postelje, ne prepozna več svoje vnukinje, neha govoriti in jesti, na koncu pa se posloviti od svojih vnukov.	Fiziološke spremembe Demenca	»Babica Meda brez zob in lasulje je bila torej strašna in neprepoznavna ...« »Ni jezna na nas, jezna je nase [babica].« »Babica je tisti čas veliko govorila, le da sem včasih potrebovala tudi nekaj truda, da sem jo razumela.« »Kje pa je Medanja?« Tukaj sem.«

			Realen prikaz smrti	<p>»Babica je bila nejeverna in je postala jezna: »Ne, kdo? Ti nisi naša, pojdi proč!«</p> <p>»Toda babice Mede ni bilo več.«</p>
Marta Altés	Moj dedek* (živalska)	Slikanica v živalski podobi prikazuje odnos med dedkom in vnukom.	<p>Demenca</p> <p>Medgeneracijski stiki (varstvo)</p>	<p>» ... čeprav se dedek na poti včasih izgubi.« »Kdaj pa kdaj se zgodi, da me ne spozna ...«</p> <p>»Enkrat jaz njemu pokažem kaj lepega, drugič on meni.«</p>
Katarina Kesič Dimic	Človek, ne spomni se	Špelca ima babico pri kateri je preživela vso svoje otroštvo. Tako je bila navezana nanjo, da ji je bilo vsakič, ko je morala v vrtec, ker je babica zbolela, to velika muha. Pri babici se pojavi demenca, ki postaja vedenjsko vedno očitnejša. Mati Špelci razloži, kaj demenca je. Špelca se nato odloči, da bo babici pomagala tako, da ji bo naredila posebno igro »Človek, spomni se«, da se bo babica lažje spomnila imen svojih sorodnikov.	<p>Medgeneracijski stiki (varstvo)</p> <p>Demenca</p>	<p>»Ko je bila še čisto majhna, je bila pri babici v varstvu, medtem ko sta bila starša v službi.«</p> <p>»Nekega dne je babica hudo zbolela in Špelca je morala v vrtec ... Pogrešala je toplo domače vzdušje in babičin prisrčen objem.«</p> <p>»Ja, punčka, kdo si pa ti? [babica]«</p> <p>»Ko ljudje postanejo starejši, imajo težave s spominom. Ti boš na primer pozabila, kam si založila ključe od stanovanja, medtem ko bo babica lahko pozabila, za kaj se ključi sploh uporabljajo. Temu se reče demenca.«</p> <p>»Vedno težje si zapomni nove stvari ali upošteva navodila.«</p> <p>»Pogosto pripoveduje iste prigode iz svojega otroštva ali pa me večkrat vpraša po isti stvari.«</p>

				»Včasih bruhne v jok ali pa se smeji brez razloga.«
Reeve Lindbergh	Babica moja pogosto pozabi	Anžetova babica ima demenco in je že zelo pozabljiva. Anže kljub temu z njo rad preživlja čas in ji poskuša pomagati.	Demenca	»Babica moja vse izgubi. Ne najde očal in prstana ni, ne najde več čaja in čevljev več ni, še mačke ne najde, pa ji ves čas sledi.« »Babica moja pogosto pozabi na čevlje, očala, domače živali. In ve ne, kako, in ve ne, zakaj, ko misli na prej, pozabi na zdaj.« »Babica moja se včasih izgubi. V trgovino prišla je, nazaj pa več ne.« »Babica moja mi reče Matic. Povem ji, da nisem Matic.«
Petra Boh	Babica Marica razmišlja drugače	Sedemletna Ana se zelo rada družijo s svojo babico Marico, pri kateri preživi tudi poletne mesece. Babica Ana vsako leto nauči veliko novega in se skupaj igrata. Letos pa je vse popolnoma drugače – babica kaže znake demence kar vpliva tudi na njeno vedenje. Babica izgublja očala in ni ji več do igre. Peljejo jo k zdravniku, kjer ji diagnosticirajo demenco. Ana je ob pogledu na svojo babico velikokrat zelo žalostna, a ji poskuša kolikor le zmore pomagati. Zdaj ji ona bere zgodbe, ki ji jih je prej brala babica Marica in skrbi zanjo, kot je ona prej skrbela za živali.	Medgeneracijski stiki (varstvo) Demenca	»Vsako leto me babica Marica nauči kaj novega; recimo kako zaliti rožo, kdaj pogledati v nabiralnik za pošto, pred dvema letoma pa me je naučila celo plavati.« »Večkrat išče svoja očala, čeprav jih ima pred nosom.« »Tudi vpraša me večkrat eno in isto vprašanje. Potem sem žalostna, saj imam občutek, da me ne poslušajo in me ne marajo.« »Zato jo je mamica odpeljala k zdravnici. Ta je babico Marico pregledala, razmislila in jo napotila na preiskavo glave.«

				<p>»Zdravnica je ugotovila, da babica potrebuje zdravila, ki bodo pomagala njenim možganom in spominom.«</p> <p>»Mamica pravi, da se njeni možgani spreminjajo, da delujejo slabše. Zdravnica pa pravi, da ima bolezen, ki se ji reče demenca.«</p>
Iva Benzinović-Haydon	Moja babica ne ve, kdo sem	<p>Babica Zinka je z vnukinjo počela vse kar si je zaželela – skupaj sta planinarili, ustvarjali, potovali in pisali zgodbe. Vse je postalo drugače, ko se je babica začelo soočati z demenco. Vnukinjo je spraševala čudna vprašanja, ni se je več spomnila, pozabila je kako držati nož in ni več zmogla skrbeti sama zase, zato se je preselila v dom za ostarele. Oče je vnukinjo pripravil na babičino smrt, ta pa je bila ob tem žalostna in je obujala lepe spomine preživete z babico.</p>	<p>Medgeneracijski stiki</p> <p>Demenca</p>	<p>»Babica je vse vedela in vse znala.«</p> <p>»Najprej me je začela spraševati nenavadne stvari: Kje so moja očala? Kako se piše sosed s številke 7? Ali greš v šolo zjutraj ali popoldne?«</p> <p>»Potem je začela pozabljati pomembnejše stvari: Kateri dan je danes? Kdaj ima očka rojstni dan? Ali sem zjutraj vzela tableto za pritisk?«</p> <p>»Neke srede je v ponev vlila detergent namesto olja.«</p> <p>» ... babica se je strašno jezila nase.«</p> <p>»Ne zmore več v gledališče, ker slabo sliši. Ne more voziti avta, ker slabo vidi. Ne more planinariti, ker težko hodi. Kot veliko starejših ljudi počasi pozablja vse, kar je doslej vedela.«</p> <p>» ... toda pogosto mi je postavljala enaka vprašanja, včasih večkrat zapored.«</p>

				<p>»Babica ga [očeta] je z zanimanjem opazovala, potem pa vprašala kdo je. Ni ga prepoznala. Nikoli nisem videla očka, da bi tako jokal, kot takrat na klopci pred domom.«</p> <p>»Babi Zinka kmalu ne bo ničesar razumela in nikogar prepoznala. In ko ne bo več mogla živeti, bo umrla in je ne bo več med nami.«</p>
Alja Furlan	Napolitanka* (tiha knjiga)	Knjiga prikazuje, kako se gospa Zofija sooča z demenco in velikokrat zaplava v sanje in obuja pozitivne spomine na preteklost. Preseli se v dom, kjer velikokrat sanja o smrti. Takrat se zbudi zelo vznemirjena in pomiri jo napolitanka, ki ji jo ponudi njena sostanovalka Ivana – ta jo namreč spomni na otroštvo. Velikokrat jo obiščejo vnuki, ki zanjo skrbijo in ji izkazujejo ljubezen, ona pa se počuti kot kraljična. Babico so odpeljali v bolnišnico, kjer je, dokler je še zmogla, vnukom brala pravljice.	Demenca	Vsebinsko-jezikovne analize ni, ker je slikanica brez besedila.
Ivona Březinová	Bombonček za dedija Edija	Edi je Honzekov pradedek. Zgodba prikazuje, kako se znaki demence, s katero se Edi sooča, kažejo v vsakdanjem življenju. Edi pozablja, kam je dal očala, knjigo, pozabi ime svojega pravnuka... Honzek mu želi pomagati in ga pozdraviti zato išče recept za bombonček, ki ga bo ozdravil.	Alzheimerjeva bolezen	<p>»Enostavno je pozabil iti na stranišče in se je polulal.«</p> <p>»Točno sem si predstavljal naš blok, niti približno pa nisem vedel, kako naj tja pridem.«</p> <p>»Dedi ga je [Honzeke] meni nič tebi nič pustil v samopostrežni s samimi neznanci in z zoprno Malkovovo ... Zdaj pa hoče, da gresta še enkrat po nakupih. Kaj ne ve, da ga je malo prej pustil na cedilu?«</p>

				<p>»Ampak očka, Fanda je že umrl ... Še sam si bil na pogrebu.«</p> <p>»To je bolezen, ki gre ves čas na slabše. In je ni mogoče pozdraviti. Pradedek bo pozabljal vedno pogosteje, dokler se nekaterih stvari sploh ne bo več spomnil. Najprej se ne bo spomnil, kaj je delal včeraj, potem bo še huje. Pozabil bo, da je nekoč znal odlično računati in da je znal tri jezike. Ne bo se spomnil, da je kdaj igral tenis, celo tega ne bo vedel, za kaj se uporabljata teniški lopar in žogica. Mogoče bo pozabil brati in pisati ter prepoznavati stvari in ljudi okoli sebe.«</p>
Nina Novak Kerbler	Dedek me ne pozna več	Osemletna Ema preživlja veliko časa s svojim dedkom Vladimirjem. Ta se sooča z Alzheimerjevo boleznijo. Zgodba prikazuje, kako ta ovira dedkovo življenje, od začetnih blagih simptomov do stanja, ko ni več zmožen skrbeti sam zase in se zato preseli v dom za starostnike. Ema ga redno obiskuje in zdaj ona njemu pripoveduje o podobah znamk, kot je on prej njej. Kljub bolezni ga ima Ema še vedno neizmerno rada.	Alzheimerjeva bolezen	<p>»Pogosto me kliče z mamičinim imenom in se pretvarja, da ne ve, kako mi je ime. Večkrat me tudi sprašuje kdaj se bo domov vrnila babica ...«</p> <p>»Na najbolj nenavadna mesta skriva predmete, nato pa se pretvarja, da ne ve, kje so.«</p> <p>»V hladilnik skriva likalnik, v koš za umazano perilo čokolado in v zamrzovalnik svojo denarnico, za katero potem mamico prepričuje, da so mu jo ukradli.«</p> <p>»Pred kratkim se je tudi sam skrtil tako dobro, da ga kar tri dni nismo mogli najti. Preprosti izginil je ... «</p>

			Medgeneracijski pretok blaginje	<p>»Dedek je nekoč res imel psa, zdaj pa zaradi bolezni meni, da še vedno živi v tistem času.«</p> <p>»Ker je dedek bolan, se ne zaveda, da počne tudi druge nenavadne stvari.«</p> <p>»Dedek v prihodnje zaradi bolezni ne bo več mogel živeti sam. Preselil se bo v dom za starostnike.«</p>
--	--	--	---------------------------------	--

Priloga 2

**KAKO VKLJUČITI SLIKANICE S
TEMATIKAMA STAROSTI IN STARANJA
NA OTROKOV BRALNI SEZNAM?**

Dosedanje raziskave so pokazale, da so starostniki v literaturi upodobljeni kot manj pomembni člani družbe in v skladu s stereotipi (počasni, bolni, osamljeni). Način prikaza starostnikov v literarnih delih ima pomembno vlogo pri oblikovanju odnosa mladega bralca do starejših in procesa staranja, prav tako pa motiva starosti in staranja v otroški literaturi naslavljata družbene tabu tematike.

Na naslednji strani je bralni seznam, ki vključuje kakovostne otroške slikanice, v katerih se pojavljajo različni motivi, povezani s starostjo in staranjem.

**Zakaj je pomembno, da naslavljammo prav te tematike
že v predbralnem in zgodnjem bralnem obdobju?**

Slikanice so zelo pomemben vir informacij za otroke, njihova vsebina (pozitivno) vpliva na otrokovo (ne)stereotipno dojetje sveta in njegov socialni, čustveni in moralni razvoj. Odraslim lahko slikanica služi kot orodje za naslavljanje tabu tematik.

SENZAM SLIKANIC

MOTIV	NASLOV SLIKANICE (AVTOR/-ICA)	UGOTOVITVE
SMRT	<ul style="list-style-type: none"> • Medvedkov dedek (Gray Nigel) • Babica, pogrešam te (Damjana Dodič) • Dedka ni več (Ann de Bode) • Prostor v mojem srčku (Annette Aubrey) • Kje je dedek? (Neža Cerkovnik) • Dedkov otrok (Benji Davies) • Stara mama (Franz Hübner) • Kaj se zgodi, ko umreš, dedi? (Jan Godfrey) 	<p>Smrt je v slikanicah prikazana realno ali imaginarno. V večini izbranih slikanic je smrt prikazana imaginarno.</p>
BOLEZEN	<ul style="list-style-type: none"> • Recept za ljubezen (Mojiceja Podgoršek) • Zakaj je babica jezna (Lela B. Njatin) • Moj dedek (Marta Altés) • Človek, ne spomni se (Katarina Kesič Dimić) • Babica moja pogosto pozabi (Reeve Lindbergh) • Babica Marica razmišlja drugače (Petra Boh) • Moja babica ne ve, kdo sem (Ivana Benzinović-Haydon) • Napolitanka (Alja Furlan) • Bombonček za dedija Edija (Ivona Březinová) • Dedek me ne pozna več (Nina Novak Kerbler) 	<p>Bolezen je v izbranih slikanicah prikazana kot ključen dejavnik staranja, ki se kaže tudi kot odvisnost od drugih, nesamostojnost, odhod v dom za ostarele/bolnišnico in vodilni dejavnik, ki napoveduje smrt. V sklopu bolezní sta v slikanicah pri starejših prikazani predvsem demenca in Alzheimerjeva bolezen.</p>
MEDGENERACIJSKI STIKI	<ul style="list-style-type: none"> • Zelena ladja (Quentin Blake) • Moj dedek (Marta Altés) • Pšenica najlepši cvet (slovenska ljudska pravljica) • Človek, ne spomni se (Katarina Kesič Dimić) • Stara mama (Franz Hübner) • Moja babica ne ve, kdo sem (Iva Benzinović-Haydon) • Stari bober Evald (Udo Weigelt) • Kaja obiše babico in dedka (Liane Schneider) • Babica Marica razmišlja drugače (Petra Boh) • Kje je dedek? (Neža Cerkovnik) • Moj dedek, kralj majhnih stvari (João Manuel Ribeiro) 	<p>V izbranih slikanicah so starostniki prikazani kot pomembni prenašalci znanj in izkušenj na mlajše generacije (predvsem vnuke). Velikokrat prevzamejo vlogo vzgojitelja in varuške, z vnuki preživljajo čas tako, da jih pripovedujejo zgodbe.</p>
OSAMLJENOST	<ul style="list-style-type: none"> • Obisk (Antje Damm) • Ko je bil Findus še majhen muček (Sven Nordqvist) 	<p>Starostnika sta v izbranih slikanicah prikazana kot osamljena in željna družbe (predvsem otrok in hišnih ljubljencev), ki ju osreči.</p>

KAKO IZBRATI KAKOVOSTNO SLIKANICO, KI SPODBUJA OBLIKOVANJE POZITIVNIH AGEISTIČNIH STALIŠČ PRI OTROCIH?

- Lik starejše osebe je uprizorjen nestereotipizirano (v besedilu in na ilustracijah).
- Lik starejše osebe je uprizorjen kot pomemben del družbe.
- Lik starejše osebe je uprizorjen kot samostojen in aktiven.
- Upad fizičnih sposobnosti je lahko prisoten, a ne sme biti prikazan kot problem.
- Starostniki so prikazani različno – vsak kot posameznik z individualnimi lastnostmi.
- Prikazane so dejavnosti, ki izpopolnjujejo starostnika.
- Starostnik ni nujno prikazan kot heroj, da ga vnuki lahko spoštujejo.
- Poudarek mora biti na življenju in ne smrti.
- Bolezen, fizični in kognitivni upad ali smrt lika starejše osebe je prikazana kot del procesa staranja, a ni osrednji motiv slikanice.

**V KNJIGAH IN GUBAH STAROSTI SE
SKRIVAJO NAJLEPŠE ZGODBE ŽIVLJENJA.**

